

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Adéla Jehličková

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

Katedra literární kultury a slavistiky

**ADÉLA JEHLIČKOVÁ
PRAHA JAKO TÉMA ČESKÝCH DĚTSKÝCH KNIH PO ROCE 2000**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Martínková

Pardubice 2018

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním přístupem své práce v Univerzitní knihovně.

V Kaníně dne 4. 6. 2018

Adéla Jehličková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Zuzaně Martínkové za věcné rady a připomínky, které mi pomohly dokončit bakalářskou práci.

Název

Praha jako téma českých dětských knih po roce 2000

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje dětským knihám vydaným po roce 2000, ve kterých je tematizována Praha. Práce si klade za cíl zmapovat podoby, jakých hlavní město České republiky nabývá v novodobé české literatuře pro děti a jak je prezentováno dětským čtenářům. Zaměřuje se mimo jiné na to, do jaké míry pracují autoři dětských knih se starými příběhy (pražské pověsti, topos magické Prahy) a do jaké míry jsou v zobrazování města inovativní. V teoretické části definujeme základní pojmy, jako je například vymezení dětské literatury v 90. letech minulého století. Praktická část se zaměřuje na analýzu vybraných knižních titulů.

Klíčová slova

Praha, dětská literatura, pověst, Jaroslav Foglar, průvodce

Title

Prague as the theme of Czech children's books after the year 2000

Annotation

This bachelor thesis deals with children's books that have been published after the year 2000 and the main topic of which is Prague. The aim of the work is to explore the various images of the Czech capital city in modern Czech children's literature and the way it is presented to the young readers. It focuses, inter alia, on the extent to which the authors of the children's books use the ancient stories (the Prague legend, the topos of magical Prague) and how innovative are they in showing the city. The theoretical part defines the basic terms, such as the definition of children's literature in the 1990s. The practical part focuses on the analysis of selected book titles.

Key words

Prague, children's literature, tale, Jaroslav Foglar, guide book

OBSAH

ÚVOD.....	1
<i>Teoretická část</i>	
1. VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE.....	2
1.1 Mladší předškolní věk (1-3 roky)	2
1.2 Starší předškolní věk (3-6 let).....	
2	
1.3 Mladší školní věk (6-10 let).....	2
1.4 Starší školní věk (10-15 let). Puberta.....	3
1.5 Adolescence (15-20 let).....	3
2. ROZVOJ LITERATURY OD PŘEDČTENÁŘŮ PO ČTENÁŘE	5
3. VYMEZENÍ POJMU LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ	7
3.1 Role vypravěče v pohádkách pro nejmenší.....	8
3.2 Ilustrace k obrázkové knize pro nejmenší.....	8
3.3 Polistopadová česká teorie a kritika LPDM.....	9
4. VÝVOJ A PROMĚNY LPDM PO ROCE 1989.....	11
4.1 Vývoj LPDM v 90. letech 20. století	11
4.2 Dětská pohádková kniha po roce 2000.....	12
5. MÍSTO S TAJEMSTVÍM A TOPOS MĚSTA DLE HODROVÉ	14
6. DOBRODRUŽNÁ LITERATURA	16
6. 1 Úvod do dobrodružné literatury a její vývoj	16
6. 2 Jaroslav Foglar a Rychlé šípy	17
6. 2. 1 Foglar a jeho život věnovaný skautům. Inspirace.....	17
6. 2. 2 Jestřáb a skauti	18
6. 2. 3 Vznik Rychlých šípů	18
6. 2. 4 Tajemná místa a zákoutí	19
6. 2. 5 Rychlé šípy a jejich členové	19
6. 2. 6 Obsah díla	20
<i>Praktická část</i>	
7. AUTOŘI KNIH S PRAŽSKOU TEMATIKOU A JEJICH KNIHY.....	21
7. 1 Lucie Seifertová.....	21
7. 1. 1 Pohádka o Bruncvíkovi.....	21

7. 1. 2 Pohádka o Horymírovi.....	22
7. 1. 3 Tajemná Praha. Příběhy z tajemné Prahy. Tajemný Golem.....	23
7. 2 Ondřej Hník, Jiří Votruba (il.): Malý pražský chodec.....	26
7. 2. 1 Soupis míst v jednotlivých básních.....	27
7. 3 Daniela Krolupperová, Barbora Kyšková (il.): Zločin na Starém Městě pražském	29
7. 4 Michaela Kukovičová, Olga Černá (il.): To je Praha.....	31
7. 5 Alena Ježková, Michaela Kukovičová (il.) Prahou kráčí lev.....	33
7. 6 Alena Ježková: Praha babka měst.....	31
8. MATERIÁL KE KOMPARACI: KNIHY BOHUMILA ŘÍHY.....	35
8. 1 Bohumil Říha: Jak jel Vítek do Prahy; Vítek je zase doma.....	35
8. 1. 1 Děj	36
8. 1. 2 Rozbor knih.....	37
8. 1. 3 Postava Víta Kameníka	39
8. 2 Bohumil Říha: Adam a Otká	39
8. 2. 1 Děj.....	40
8. 2. 2 Postavy.....	40
8. 3 Závěrečné shrnutí a srovnání.....	43
9. SHRNU TÍ.....	44
10. ZÁVĚR.....	45
11. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY.....	47
RESUMÉ.....	51

ÚVOD

Tématem bakalářské práce jsou české dětské knihy, ve kterých se objevuje prostředí hlavního města České republiky.

Cílem práce je představení a analýza knih s tématem Prahy, které vyšly po roce 2000. Otázkou, na kterou se během práce budeme snažit nalézt odpověď, je, jakým způsobem je Praha ve zvolených textech tematizována, zda převládá recyklace starých prověřených příběhů, jako jsou pověsti nebo pražské legendy, a do jaké míry je popis Prahy inovativní.

Práce je rozdělena na dvě části. V prvním teoretickém oddílu se budeme věnovat vývojové psychologii a základnímu vymezení pojmu literatury pro děti a mládež. Následně shrneme tvorbu Jaroslava Foglara, který představuje výraznou osobnost české dobrodružné literatury pro děti a mládež. Nezaměříme se pouze na současnou dětskou literaturu, ale budeme se zabývat i českou literaturou na přelomu 20. a 21. století, a to konkrétně dobrodružnou literaturou a vývojem literatury let devadesátých.

V části praktické pak přejdeme k interpretaci vybraných knih s tematikou Prahy. Do zkoumaných textů jsme zařadili těchto 13 knih: *To je Praha* od Michaely Kukovičové z roku 2015; *Malý pražský chodec* od Ondřeje Hníka z roku 2013; pět knih ze série českých dějin od Lucie Seifertové, které jsou založené na pověstích – *Tajemná Praha* (2006), *Příběhy z tajemné Prahy* (2015), *Tajemný Golem* (2004), *Pohádka o Horymírovi* (2013) a *Pohádka o Bruncvíkovi* (2012); *Zločin na Starém Městě pražském* od Daniely Krolupperové z roku 2014 (příběh s detektivní zápletkou); *Praha babka měst* (2002) a *Prahou kráčí lev* (2008) od Aleny Ježkové. Materiály sice vybočující z tématu, ale velmi užitečné pro porovnání, poskytují knihy Bohumila Říhy: *Jak jel Vítek do Prahy* (1977), *Vítek je zase doma* (1974), *Adam a Ota* (2001). Zvolenou metodou práce je textová analýza, interpretace a komparace zkoumaných textů.

1. VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE

1. 1 Mladší předškolní věk (1–3 roky)

Jedná se o velice důležité období v rozvoji schopností dítěte a v utváření jeho osobnosti. Učí se chodit a poznávat své okolí, ve kterém žije. „*Především se však stává méně závislým na druhých, získává určitou samostatnost, autonomii, a to je klíčovým momentem tohoto věkového období.*“¹ Učí se manipulovat s předměty ve své blízkosti a tím i poznává, co je pro něj bezpečné, či naopak nebezpečné. Dochází k rozvoji řeči. Dítě je zvědavé a začíná pro něj období neustálého vyptávání. Učí se tím poznávat nové věci a procesy, jak co funguje a k čemu vše slouží. Pomalu mizí fixace na matku, dítě vydrží bez její přítomnosti a získává tak nový vztah k dalším členům rodiny. Ale musíme mít na paměti, že při procesu odpoutání dítěte od matky musíme postupovat velice obezřetně a se vší opatrností.

1. 2 Starší předškolní věk (3–6 let)

U dítěte dochází k pokrokům, jeho pohyby jsou dokonalejší, zdokonaluje se i v řeči a dokáže vnímat i krátké souvislé vyprávění příběhu nebo pohádky na dobrou noc. „*Předškolní děti rády a hodně mluví, někdy i samy pro sebe.*“² Myšlení dítěte probíhá na základě zrakového vnímání. Období staršího předškolního věku je plné her. Děti si hrají doma, na hřišti nebo v mateřské škole se svými vrstevníky. Snaží se určitým způsobem vyrovnat dospělým tím, že je v mnoha ohledech a činnostech napodobují a snaží se jim být ve všem nápomocné. „*Berou to jako hru a zároveň si posilují sebehodnocení tím, že dokážou něco jako ti velcí.*“³ Mateřská škola by měla děti připravit na začlenění do kolektivu a na pravidelné školní povinnosti.

1. 3 Mladší školní věk (6–10 let)

Jedná se o období nástupu do školy. Jsou to žáci na prvním stupni základní školy. Dítěti v tomto věku nastávají povinnosti, kterým se nedá nijak vyhnout ani je nelze odpustit či odložit. Počáteční nadšení při vstupu do první třídy se postupem věku mění. Děti pochopí, že chození do školy přináší do jejich života i řadu povinností, jejichž plnění není vždy snadné a často zabírají i jejich volný čas. „*Dítě přijalo novou sociální roli a získalo nový status, status žáka*“

1 ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří: *Psychologie pro učitele*, 2. vydání, Praha: Portál s. r. o., 2007, s. 225.

2 Tamtéž, s. 226.

3 Tamtéž, s. 227.

či školáka.“⁴ Nastávají školní povinnosti a nároky na ně se postupem času zvyšují. Dítě se musí v relativně krátkém čase vyrovnat s tím, že už si nebude jenom hrát, ale také učit a dělat domácí úkoly. To platí pro „běžnou“ výuku na státních základních školách. Alternativní metody výuky zohledňují věk dětí a snaží se jim lépe přizpůsobit, aby pro ně bylo vzdělávání zábavné. Každé dítě je ze své podstaty zvědavé a rádo objevuje a zkouší nové věci (např. metoda Montessori). „Škála školních předmětů zahrnuje činnosti značně rozmanité, s požadavky na rozvíjení senzomotoriky, paměti, intelektu, estetických předpokladů, pozornosti, sebeovládání a vytrvalosti, svědomitosti, tj. všech aspektů osobnosti. Klade požadavky na tyto aspekty osobnosti a zároveň je dále rozvíjí.“⁵ Malý problém nastává při udržení dlouhodobé pozornosti. Proto učitelé k plnění úkolů používají hry a učení se snaží pojmut zábavnou formou. Učitel je pro dítě vzorem a autoritou. Jakékoli hodnocení může mít negativní či pozitivní vliv na dítě. Záleží, jak si s tím model jeho osobnosti dokáže poradit. To může vést k větší míře snaživosti a pile: „Pílí a snaživostí dítě získává pochvalu, uznání.“⁶ Děti si v tomto věku volí kroužky, mají na výběr z řady možností.

1. 4 Starší školní věk (10–15 let). Puberta

Mluvíme o období dospívání, které odpovídá věku 10–15 let, tedy 5.–9. třídě základní školy. Dochází k rozvoji jak po stránce tělesné, tak rozumové. „Mění se sebeuvědomění typ vztahů k dospělým a kamarádům, přestavbou organismu.“⁷ Důležitým mezníkem je i obdržení občanského průkazu. Pubescent se pak cítí dospělým a má něco více než jeho mladší vrstevníci. Složení sociálních skupin napříč věkem je různorodé. Záleží na vyspělosti jednotlivců. Někdo dospívá rychleji a dříve než jiný. Tento faktor je zcela individuální a u každého dospívání probíhá jinak. Je to také období hledání nových vzorů. Starší spolužáci mohou sloužit jako vzor pro mladší generaci a mohou ji inspirovat. „Období dospívání je považováno za obtížné a kritické.“⁸

1. 5 Adolescence (15–20 let)

Jedná se o období klidnějšího rázu než období puberty, ale nikoliv bezproblémové. Dospívající končí základní školu a rozhodují se o svém budoucím povolání, o své

4 PETROVSKIJ, A. V. a kolektiv: *Vývojová a pedagogická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 229.

5 ČÁP, Jan a MAREŠ Jirí: *Psychologie pro učitele*, 2. vydání. Praha: Portál s. r. o., 2007, s. 229.

6 Tamtéž, s. 230.

7 PETROVSKIJ, A. V. a kolektiv: *Vývojová a pedagogická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, s. 94.

8 Tamtéž, s. 95.

budoucnosti a o tom, co možná budou dělat celý život. Dochází ke změnám po sexuální stránce, neboť zpravidla v tomto období dochází k prvnímu pohlavnímu styku. Mladí lidé v této etapě svého života se touží stát dospělými, ale nedokážou v dostatečné míře přijímat zodpovědnost – chtějí zůstat dětmi, ale navenek vystupovat jako dospělí a nemít žádné starosti a nic neřešit. Příznačná je snaha ignorovat starší generaci a odpoutat se od ní, chtějí být nezávislí.

2. ROZVOJ LITERATURY OD PŘEDČTENÁŘŮ PO ČTENÁŘE

Skupinou předčtenářů chápeme děti ve věku od 1 roku až do 8 let. „*Do oblasti literatury pro předčtenáře a začínající čtenáře tedy zahrnujeme nejen literární útvary (ať už beletristické či umělecko-naučné texty), ale zároveň neliterární beztextové typy, v nichž je text přítomen pouze potencionálně.*“⁹ Na počátku 90. let téměř chybí obrázkové knihy pro děti a jejich produkce stagnuje. Řadíme sem leporela, omalovánky, vystřihovánky a obrazová panoramata. „*Od druhé poloviny 90. let produkce těchto knih pomalu stoupá. Základem obrazových knížek je poznávání bezprostředního i vzdálenějšího okolí dítěte, předmětů denní potřeby, jejich základních barev, tvarů i kvalit.*“¹⁰ Obrázková leporela se snaží čtenáře upoutat jasnou a jednoduchou barevností. Většinou jsou bez textu. Obrázek ve formě skládačky zaujme dítě v předškolním věku více než text. Pro děti, které ještě neumí číst, je tato forma jasnou volbou. Beztextové knihy mají vést dítě k osvojení nových poznatků, poznávání nových věcí a snažit se upoutat jejich pozornost. I obrazová publikace pro malé děti může být doplněna krátkým doprovodným textem. Základ literatury pro předčtenáře tvoří knihy, které obsahují jednoduché příběhy, jež bývají doplňovány říkadly a básničkami s dětským či zvířecím hrdinou. Existují i leporela, která se podobají dětským komiksům – například sada knih o historii od Lucie Seifertové. „*Tajemná Praha – rozkládacími prvky se blížící knižní hračky, která předpokládá čtenáře znalého pražských reálií i pověstí.*“¹¹ Kvůli nedostatku domácí produkce leporel je přebíráme u zahraniční produkce.

Oblíbená leporelová témata jsou: svět zvířat a přírody, příroda a její proměny během čtyř ročních období nebo fáze dne. Ta jsou využita v dílech Jindřicha Balíka, Ludvíka Středy, Dagmar Hilarové nebo Miloše Kratochvíla. Existuje i skupina obrázkových knížek, která využívá klasické pohádkové příběhy: *O kohoutkovi a slepičce*, *Budulínek*, *O veliké řepě*, *Hrnečku vař!* či *Šípková Růženka*. Vzniká i naučná literatura pro děti. Úkolem je, aby se děti naučily poznávat svět kolem sebe. To splňují knihy *Hraj si a počítej* Adolfa Dudka nebo *MINIškola* Dagmar Koškové. Děti se pomocí nich naučí abecedu, základní číslice, barvy, ale i roční období. Na leporela pro nejmenší navazuje naučná literatura pro předškoláky, která má děti připravit na nástup do školy. „*Mezi obrázkovou knihou jako žánrem a ilustrovanou knihou pro nejmenší se pohybují četné Millerovy příběhy o Krtečkovi (Krtek a orel, Krtek*

9 URBANOVÁ, Svatava: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepce*, Olomouc: Votobia, 2004, s. 24.

10 Tamtéž, s. 25.

11 Tamtéž, s. 27.

a zelená hvězda nebo Krtkův den).¹² Další podstatnou částí literatury pro děti ve školním věku (6–8 let) jsou knihy, které obsahují říkadla a básničky všeho druhu, hádanky, hry pohádky nebo delší příběhy řazené k literatuře faktu pro malé děti. Pro děti prvních tříd základních škol je určena edice První čtení od nakladatelství Albatros nebo od nakladatelství Sid and Nero. Svět her mísící se s reálnem a fantasy prvky je dalším námětem pro starší předškolní děti. K další kvalitní části literatury pro děti v 90. letech můžeme zařadit Večerníčky. Tyto pohádkové příběhy jsou velmi oblíbené u dětí školního i předškolního věku, a to jak v audiovizuální podobě, tak v podobě knížek (*Rákosníček a hvězdy, Příhody včelích medvídků, Příhody maxipsa Fíka* atd.).

12 URBANOVÁ, Svatava: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepce*, Olomouc: Votobia, 2004, s. 33.

3. VYMEZENÍ POJMU LITERATURY PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Svatava Urbanová ve svém pojednání k dětské literatuře uvádí: „*Termín literatury pro děti a mládež (dále jen LPDM) bývá nahrazován termínem dětská literatura. (...) V počátcích teoretického zájmu o LPDM se setkáváme s názvy: dětské spisy, případně spisy pro mládež, dětské čtení, dětské písemnictví, v současnosti se stále užívá termínu dětská četba.*“¹³ Napříč celým 20. stoletím vznikaly příručky, které se snažily uchopit LPDM v širším měřítku. Začaly „*vycházet studie o jednotlivých žánrech a literárněhistorických etapách vývoje LPDM. (...) Literatura přímo určená dětem a mládeži zahrnuje tvorbu záměrně jim věnovanou a texty, které děti a mládež přijímají jako svou četbu.*“¹⁴ LPDM je vymezena věkovým rozhraním 3–16 let. „*Variabilita estetické funkce LPDM se projevuje ve čtyřech prioritách – v poznávací, relaxační, didaktické (výchovné) a fantazijní funkci.*“¹⁵

Žánrem, který splňuje výše uvedené funkce, je říkadlo. V pohádce je zastoupena funkce fantazijní, poznávací a výchovná. Již na konci 17. století byla vydávána literatura, která měla děti vést k určitému mravnímu a náboženskému vzdělání, jako byla kniha Françoise Fénelona – *Příběhové Télémachu, syna Ulysova*, která sloužila jako četba pro syna Ludvíka XIV. Vývoj žánrů z literatury pro děti a mládež byl postupný a ovlivněn byl snahou z řad pedagogů a vývojem literatury v době osvícenství. Začínají se objevovat žánry jako Bilderbuch (obrázková kniha), bajky, cestopisy, naučné knihy, historická a dobrodružná próza atd. Vyskytovaly se příběhy z antického prostředí (*Ilias a Odyssea, Ezopovy bajky*) a klasická díla světové literatury (*Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha, Robinson Crusoe, Gulliverovy cesty*). V průběhu 19. století vznikaly literární adaptace lidových pohádek od K. J. Erbena a Boženy Němcové. Počátky četby LPDM datujeme do doby panování Marie Terezie a Josefa II. Jejich patenty a zákony výraznou měrou přispěly ke vzniku knih pro děti a mládež a k jejich hojnému pravidelnému čtení.

Snahu o zlepšení úrovně LPDM projevila řada autorů: Erben, Němcová, Neruda atd. František Ladislav Čelakovský byl jedním z prvních tvůrců čítanek pro střední školy. V jeho šlépějích pokračovali F. Bartoš a J. Kožíšek. „*V první polovině 20. století pronikl do LPDM pod vlivem společenských a politických poměrů pozitivistický duch (skauting) a levicové ideje; to přineslo sociálně orientovanou tvorbu (zejména prozaickou).*“¹⁶

S aktivitou spisovatelů, kteří bojovali za větší rozmach dětské literatury (Lada, Řezáč,

13 ČEŇKOVÁ, J. a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 11.

14 Tamtéž, s. 11–12.

15 ČEŇKOVÁ, J. a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 13.

16 Tamtéž, s. 15.

Sekora atd.) a vybízeli k tvorbě pro děti, souvisí rozvoj autorské pohádky a vznik českého komiksu. V době okupace ČSR (1939–1945) byl hlavním námětem návrat k minulosti (adaptace Bible, životopisné romány, kroniky a legendy). Autorská pohádka tvoří od 60. let 20. století napříč světovou literaturou základní žánr (z autorů jmenujme např. Jana Wericha a jeho *Fimfárum*). „V současnosti vznikají nové varianty žánrů křížením témat klasických (mýtus, epos, pohádky aj.), výtvarného a filmového umění (rozšíření komiksu a obrázkové knihy, filmová povídka) a působením novodobých médií (fantasy, gamebook).“¹⁷

3. 1 Role vypravěče v pohádkách pro nejmenší

Urbanová se vyjadřuje takto: „Pohádka může zapůsobit jako vláha na dětskou duši nejlépe tehdy, když je živě vyprávěna, dotvářena v přímém kontaktu s posluchači, obohacena o citový náboj bezprostřednosti.“¹⁸ Myslím si, že je důležité, aby rodiče či prarodiče vyprávěli svým ratolestem pohádky. Dotváří to obraz jejich fantazie a děj pohádky jim utkví v paměti napořád. Vyprávění a čtení pohádek je z pohledu malého čtenáře velice důležitým faktorem k dalšímu čtenářskému rozvoji a vede ke kvalitní čtenářské gramotnosti. Důležité opodstatnění mají i pohádky vymyšlené. Dítě slyší něco nového a spíše ho pohádka upoutá, protože ji ještě nezná a je zvědavé, jak to dopadne. Ale klasické lidové pohádky děti asi nikdy neomrzí. Pohádka *O Budulínkovi* či *Červená Karkulka* budou stále patřit ke klasickým vyprávěním pro děti na dobrou noc.

3. 2 Ilustrace k obrázkové knize pro nejmenší

Oblíbeným žánrem knih pro naše nejmenší je říkadlo v jakékoli podobě. S typizací výtvarné podoby je to však složitější. Existují leforela, Bilderbuch (obrázková kniha), obrazově-textové knihy nebo knihy s obrázky. Ilustrace je ovlivňována dobou, potřebami literárního žánru nebo faktem, jestli se jedná pouze o hračku či knihu. Obrázková kniha nemusí být nutně určena těm nejmenším čtenářům. „Pro malé děti, které ještě neumějí číst, hraje v knize dominantní úlohu obraz. Právě obraz, dítěti srozumitelným i bez prostředníka, je mu oknem do světa, zdrojem poznání i bezprostředních hlubokých zážitků.“¹⁹ Ilustraci podle věku rozděluje Milan Heger na tři typy:

- *Typ I. (první stupeň předškolního věku)*

¹⁷ Tamtéž, s. 17.

¹⁸ URBANOVÁ, Svatava: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepcce*, Olomouc: Votobia, 2004, s. 91.

¹⁹ STEHLÍKOVÁ, Blanka: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984. s. 47.

Ilustrace v knihách dominuje. Dítě by obsah knihy mělo pochopit pouze na základě obrazu a bez jakékoli textové přílohy. Proto by měl obraz jasně sdělovat a shrnovat děj knihy.

- *Typ II. (vyšší stupeň předškolního věku)*

„Zde by měl již výtvarný doprovod odpovídat na otázky, jaké to je? A proč to je?“²⁰

Ilustrace působí na emoce a prožívání dítěte.

- *Typ III. (nejvyšší stupeň předškolního věku)*

Ilustrace by měly být doplněny textovým výkladem. Důležitý je stejný poměr obrazového a textového obsahu. S tím se setkáváme u pohádek, jejichž ilustrace by měla znázorňovat a zároveň doplňovat základní dějovou osnovu.

Dětská literatura je odvětvím, které nabízí nepřehledné množství nových možností a námětů pro spisovatele a výtvarné umělce.

3. 3 Polistopadová česká teorie a kritika LPDM

Urbanová píše: „LPDM se vymanila z područí ideologického diktátu, dosud tabuizovaní autoři získali tvůrčí svobodu, byla rekultivována diskriminovaná témata.“²¹ Slovesná a lidová tvorba pro děti je na pokraji kritického období. Nakladatelství Albatros, které vydává především LPDM, zrušilo pravidelné vydávání odborné knižnice, která dala vzniknout mnoha pozoruhodným textům. Zaniká mnoho zájmových organizací, jako byla Společnost přátel knihy pro mládež, která působila již za první republiky. Dále vzniklo Mezinárodní sdružení pro dětskou knihu. Bylo nutné pozměnit LPDM po všech stránkách a stanovit si nové cíle. „Na počátku 90. let dochází k úplné rehabilitaci literárního odkazu Jaroslava Foglara.“²² Kritické nedostatky literatury pro děti a mládež první poloviny 90. let shrnul Petr Matoušek, podle kterého chybí knihy pro děti především od mladých tvůrců. Stagnuje lidová tvorba pro děti. Objevuje se také výrazný nedostatek odborných pramenů o dětské literatuře. O tom, že stav literatury pro děti je kritický, svědčí i fakt, že domácí produkce je ovlivňována tvorbou zahraniční. Tím stagnuje rozvoj klasické lidové tvorby u nás. V druhé polovině 90. let je situace na poli dětské literatury a kritiky podstatně lepší. Vznikají publikace, které se zabývají vývojem konkrétních žánrů literatury pro děti, polistopadovou tvorbou a jejím vývojem. Dále vznikají školní příručky pro učitele základních škol, moderní slabikáře a čítanky, které se

20 STEHLÍKOVÁ, Blanka: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984. s. 48.

21 URBANOVÁ, Svatava: *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepce*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 305.

22 Tamtéž, s. 308.

vymaňují z koncepce ideologického diktátu.

4. VÝVOJ A PROMĚNY LPDM PO ROCE 1989

4.1 Vývoj LPDM v 90. letech 20. století

Urbanová ve své publikaci uvádí: „V 90. letech se objevily také pozoruhodné práce, v nichž se autoři prosadili umělecky, vznikly knihy, v nichž se rozmývají hranice věkového určení, striktního žánrového a tematického vymezení.“²³

Důležitým prvkem LPDM v 90. letech se stal příběh. Ať už je příběh vyprávěn v podobě mýtu, legendy, pohádky, nebo formou deníku či zápisníku. Devadesátá léta jsou nástupem a vznikem nových médií, což nabízí i nová zpracování literatury. Děti se učí vnímat knihu pomocí zvukových nahrávek (kniha na CD). Jiří Kratochvíl nazval LPDM 90. let „*obnovením zdravého chaosu*“. Vznikají kvalitní (ediční řada nakladatelství Albatros – České dějiny) i méně propracované knihy, využívající potenciálu marketingu a poptávky. Po chaosu z první poloviny 90. let vzniká snaha vydávat podstatně kvalitnější tituly. „*Ostatně záplava kýče a braku je na mnohých knihkupeckých pultech k vidění dodnes a zpravidla je doprovázena elementární nakladatelskou neseriózností.*“²⁴ Důvodem je, že dětská literatura není soustavně sledována v denním tisku ani v časopisech. Výjimku (po zániku časopisu Zlatý máj) tvoří časopisy Ladění, Tvořivá dramatika nebo časopis Komenský. Neinformovanost o dětských titulech vede k tomu, že rodiče koupí dětem knihu, o které nic nevědí, a tak velice často darují dětem kýč a brak. Rodiče tak koupí titul, který je nezáživný, nudný a dítě nijak nezaujme. Jsou vydávány časopisy pro děti, jako je Mateřídouška a Sluníčko, ale tyto časopisy si už dávno nedrží vysoký standard. „*Hovořívá-li se někdy o zlatém fondu literatury pro děti, pak do něho 90. léta přispěla knihami nejméně tři autorů – Iva Procházková, Pavel Šrut a Hana Doskočilová.*“²⁵ Důležitým rysem je mísení reálna s fantastickými motivy, tato literatura je bohatě zastoupena Ivou Procházkovou (*Středa nám chutná* – 1994, *Soví zpěv* – 1999, *Pět minut před večerí* – 1996). Získala ocenění i v zahraničí. Oblíbeným námětem jsou i prózy s dívčí hrdinkou (Iva Procházková – *Karolína, Stručný životopis šestnáctileté*, 1999) a Daniela Fischerová (*Lenka a Nelka neboli AHA*, 1994). Přetrvávají problémy s původní dobrodružnou prózou.

„*Jediným českým autorem, který systematicky a dlouhodobě hledá nové možnosti*

23 URBANOVÁ, Svatava. *Šedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepce*. Olomouc: Votobia, 2004, s. 7.

24 Literatura pro české děti. *ILiteratura.cz* [online]. Praha [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/10179/provaznik-jaroslav-literatura-pro-ceske-deti>

25 Literatura pro české děti. *ILiteratura.cz* [online]. Praha [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/10179/provaznik-jaroslav-literatura-pro-ceske-deti>

*dobrodružné prózy pro různé věkové kategorie, je dodnes Svatopluk Hrnčíř.*²⁶ Kromě časopiseckých povídek vydal knihy *Želva čeká v Babylonu* (1990), *Talisman spiklenců* (1996), *Lovci z Ohňové hory* (1998) a další. Důležitý je jeho kultivovaný jazyk, který není pro tento žánr typický, ba naopak zcela ojedinělý. Úroveň a vlna fantasy literatury se v 90. letech zvyšuje a nesmíme na ni zapomínat. Děti při jejím čtení vystupují z reality dnešního světa a nechají se unášet světem fantastických figurek i magickým prostředím. Produkce se vyznačuje řadou překladů (Tolkien, Rowlingová, Pratchett), ale zcela chybí původní novinky. Na oblast literatury pro nejmenší by se měl brát největší zřetel. Vznikají nevkusné obrázkové knihy, které se snaží parodovat již osvědčené značky (Walt Disney). Ale i tato oblast není úplně ztracená, a to hlavně díky výtvarníkovi Petru Sísovi a jeho obrázkovým dílům (*Tři zlaté klíče*, *Podivuhodný příběh Eskymo Welzla*, *Hvězdný posel*). Zatímco dospělí si knihu vyberou sami podle vlastního uvážení (na doporučení nebo na základě recenze), dítěti je výběr knihy zprostředkován rodiči (dospělými). Mezi kvalitní nakladatelství stále patří Albatros, na dobré úrovni ve volbě dětské literatury jsou nakladatelství Paseka, BB-art, Hynek nebo pražské nakladatelství Amulet. Meander a Baobab jsou v současnosti špička literatury pro mládež.

4. 2 Dětská pohádková kniha po roce 2000

Čtení a přístup dětí k četbě se od dob komunistického režimu změnil. Přišla doba moderních technologií a zájem dětí o knihy začal upadat. To dokazuje manifest Daniela Pennaca, který poukazuje na „gaučový životní styl“ dětí. Jde také o přístup rodičů, do jaké míry dětem dovolí používat veškerá elektronická zařízení, jak je vedou k četbě nebo jestli jim čtou pohádky před spaním. Přístup rodičů je důležitý k tomu, aby si dítě samo našlo cestu ke knize a samo od sebe si v ní začalo listovat, prohlížet obrázky nebo se pokoušet dát jednotlivá písmenka dohromady. Může to brát jako formu zábavy a také sloužit k získání nových poznatků a dovedností. Podle různých studií vyplývá, „že úroveň čtenářství není pouze charakteristikou podstatnou pro „kulturní kapitál“ jedince, nýbrž má zásadní dopad jak na jeho psychický vývoj a budoucí profesní konkurenceschopnost, tak na vyhlídky národní kultury a ekonomiky obecně.“²⁷ Míra zábavnosti je určujícím prvkem výběru knihy u dětí. „Z hlediska žánrů upřednostňují děti dobrodružné a zábavné tituly, knihy o přírodě, fantasy, na spodní hranici analyzované věkové kategorie i pohádky a pověsti, dívky též beletrii

26 Literatura pro české děti. *iLiteratura.cz* [online]. Praha [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/10179/provaznik-jaroslav-literatura-pro-ceske-deti>

27 ŠMÍD, Vítězslav: Bylo, nebylo, bude. *Anzdoc.com* [online]. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://anzdoc.com/bylo-nebylo-bude-once-upon-a-time-to-come-eska-kniha-pro-dti.html> . s. 5.

o vztazích („dívčí romány“). Řádově nižší pozice zaujímá výrazně beletrizovaná próza.“²⁸

Formujícím faktorem mladého čtenáře je rovněž pedagogické vedení na základní škole. Důležité je, kam děti chodí do školy a jak zde pracují s četbou a samotným čtením. Z výzkumů vyplývá, že lépe jsou na tom víceletá gymnázia nebo školy s jazykovým zaměřením. To do jisté míry ovlivňuje i to, jak děti dokážou pracovat se samotným textem a zpracovat a analyzovat informace v něm. Škola pouze doplňuje a doplňuje výchovu ke čtení, stěžejní zůstává rodinné zázemí, vedení dítěte k četbě rodiči a prarodiči. Přístup jednotlivých učitelů českého jazyka a literatury se může lišit. Osnovy sice předepisují a doporučují určitou metodiku a rozsah vyučovací látky, záleží ale stále na individuálním přístupu každého pedagoga. „*Vhodný doplněk pro rozvoj skupiny čtenářsky nedostatečné i pro potřeby skupiny znevýhodněné sociálním zázemím rodiny představuje systém veřejných knihoven a jejich programů cílených na podporu dětské četby.*“²⁹

„*Máme právo číst cokoli, číst kdekoli, knihu nedočíst, jen tak listovat, máme i právo o přečteném nadosmrti pomlčet,*“ říká Pennac.³⁰ Je přesvědčen o tom, že v boji o nového čtenáře může významnou roli sehrát osobní příklad pedagoga, jenž by měl v rozporu s osnovami raději žákům předčítat podle jejich gusta a podněcovat je k diskusi.

Proto vznikají různé akce a instituce, které se snaží dětem přiblížit svět knihy a práci lidí, kteří knihu vytvářejí. Mezi nejznámější počiny patří anketa *SUK – Čteme všichni*, dále *Noc s Andersenem* nebo akce *Jičín, město pohádek* a s ním spojená nezapomenutelná postava Rumcajse, Manky a Cipíska.

28 Tamtéž, s. 5.

29 ŠMÍD, Vítězslav: Bylo, nebylo, bude. *Anzdoc.com* [online]. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: <https://anzdoc.com/bylo-nebylo-bude-once-upon-a-time-to-come-eska-kniha-pro-dti.html> . s. 5.

30 Tamtéž, s. 9.

5. MÍSTO S TAJEMSTVÍM A TOPOS MĚSTA DLE HODROVÉ

Daniela Hodrová, česká literární vědkyně a spisovatelka, dělí místa do dvou skupin. Rozlišuje místa světská a posvátná:

„Místa posvátná založená na citovém prožívání prostoru se jeví jako ostrůvky či oázy uprostřed tohoto, světského světa (chrám, posvátná hora apod.), případně mimo něj (nebe, podsvětí). Posvátná místa se liší od těch světských vzhledem nebo polohou. Člověk je zde spjat s vesmírem a božskými bytostmi.“³¹

Místo začíná existovat tehdy, pokud je spojeno s událostí, ožívá spolu s postavou. Místo s tajemstvím obsahuje všechny vzpomínky postav, které tam vůbec kdy vstoupily. Ožívá po vstupu člověka na toto místo. Tajemství je spojeno s místem určitou dávkou mýtu a nadpřirozena. *„V literárních dílech jsme na jedné straně svědky proměny všedního místa v místo s tajemstvím, na druhé straně i proměny směřující opačně; v okamžiku, kdy je tajemství racionálně vysvětleno, ambivalence je zrušena, mění se místo s tajemstvím v místo všední.“³²* Postupně docházíme k závěru, že místa jsou stále všední, pouze po určitou dobu a za jistých okolností se nám jeví jako zcela odlišné. *„Místo se personifikuje v symbolické postavě (ghetto ožívá v postavě Golema).“³³* Každé místo se může stát místem s tajemstvím – hora, les, údolí, labyrint, divočina apod. *„Město vystupuje v literatuře trojím způsobem: 1) jako objekt; 2) jako prostředí; 3) jako postava.“³⁴* Dochází ke kombinaci těchto způsobů. Nikdy se v próze či poezii neobjevuje jeden ze způsobů sám o sobě. Na prahu 70. a 80. let se Praha v románech stylizuje jako bohyně nebo královna obklopená šperky a drahokamy.

V Mrštíkově románu *Jordán* se Praha proměňuje v děvku a zhanobenou královnu v černých odlescích bídy. Důležitým mezníkem v pojetí Prahy jako města je období první světové války. Podobu města provází silný motiv vlastenectví a češství, motiv bojovného národa. Praha v románech Čapka *Choda* a F. X. Šaldy figuruje se všemi svými hlavními dominantami (Vyšehrad, Vltava, Národní divadlo apod.). Ty jsou hrdinou viděny avšak pouze periferně nebo z jeho zorného pole zcela zmizí. Dominanty jsou postupně nahrazovány dalšími důležitými místy v toposu města – motiv hospody a paláce s labyrintem. Hospoda se objevuje v Haškově *Švejkovi*, *„kde je vlastně nejvýraznějším pražským toposem.“³⁵* Druhým

31 HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994, s. 5.

32 Tamtéž, s. 10.

33 Tamtéž, s. 11.

34 Tamtéž, s. 94.

35 HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994, s. 101.

místem je palác (*Antonín Vondřejc*). Má podobu labyrintu, směsí zákoutí a uliček, stejně jako v románu Franze Kafky *Proces*:

„Scény se odehrávají na periferii, v prostoru bez dominant. Periferie i centrum mají podobu labyrintu Praha si zanechala svůj středověký půdorys s volnou, negeometrickou kompozicí. Pro její starou část je charakteristické množství individuálních prostorů a prostůrků, zákoutí křivolakých uliček, průchodů. Tento půdorys je mnohem dynamičtější než půdorys symetrický, kterým se obvykle vyznačují města renesanční, klasicistní, ale také periferie, činžákové čtvrtě a sídliště, rostoucí zpravidla podle šachovnicového schématu okolo historického jádra. Možno říci, že Praha svou dispozicí vlastně ideálně vyhovuje pojetí města jako labyrintu.“³⁶

36 Tamtéž, s. 101–102.

6. DOBRODRUŽNÁ LITERATURA

6. 1 Úvod do dobrodružné literatury a její vývoj

Ve vymezení žánru dobrodružné literatury nepanuje jednoznačná shoda. Zajímavé je například pojetí Čeňkové z knihy *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*:

„Klasická dobrodružná díla se díky zakladateli žánru jako je Jules Verne (...) stala pro svou romantiku a pozitivní výchovný akcent nadčasovými. Největšímu vydavatelskému a čtenářskému očekávání se u nás těšila v meziválečném období a nově v šedesátých až osmdesátých letech 20. století dobrodružná próza pod vlivem skautského hnutí.“³⁷

V 90. letech 20. století je trendem spíše fantasy literatura, která odsunula dobrodružnou prózu na vedlejší kolej. Na výsluní dobrodružna se udržel autor románů o indiánech Albert Vojtěch Frič (1882–1944). Jeho dobrodružné knihy byly velmi populární a dočkaly se u nás i několika vydání s kresbami Zdeňka Buriana. Napsal knihy jako *Divoši*, *Indiáni Jižní Ameriky* atd. Zajímavostí je, že žil mezi indiány právě v Jižní Americe, kde měl přezdívku Karaí Pukú, česky Dlouhý lovec. Jsou zde i knihy, které stále můžeme zařadit mezi dobrodružnou literaturu, ale je to už na pomezí žánru. Převažují v nich historické prvky a motivy. Patří sem knihy Eduarda Štorcha (1878–1956), který své příběhy zasazuje nejčastěji do období doby kamenné a bronzové, nejznámější knihou jsou *Lovci mamutů* a „*příběhy z uzavřeného chlapeckého světa part a táborů s postupným odkrýváním tajemna od Jaroslava Foglara*.“³⁸ Jeho *Rychlé šípy* jsou nejznámější v komiksově verzi. Čtenáři si vybírají knihy, které vznikly před sto a více lety, a dochází k obrovskému množství reedic právě z žánru dobrodružné literatury, což je dokladem přetrvávající oblíbenosti tohoto druhu literatury. „*Převážnou část u nás vydávaných dobrodružných knih přitom představovaly a dosud představují překlady, tedy nikoliv původní tvorba, jak je tomu v jiných žánrech*.“³⁹ Stejně tak tomu je i u ilustrace v knihách. Převládá přejímání cizích ilustrací nad původní domácí tvorbou, což přispívá k typizaci tohoto žánru i ve vizuální rovině. Dlouhodobě nedochází k vývojovým posunům, ani ke vzniku nových tendencí.

37 ČEŇKOVÁ, J. a kol.: *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 31.

38 Tamtéž, s. 31.

39 STEHLÍKOVÁ, Blanka: *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984, s. 131.

6. 2 Jaroslav Foglar a Rychlé šípy

Jaroslav Foglar (1907–1999). Byl autorem chlapeckých románů plných skautů a klukovských partiček. Pracoval i jako oddílový vedoucí u skautů, kde získal přezdívku Jestřáb, kterou používal i jako pseudonym. Skautské oddíly provázely celý jeho život, od nich se odvíjela jeho literární tvorba. Jeho populární *Rychlé šípy* vycházely i časopisecky.

*„V širokém žánrovém spektru Foglarova díla, jež zahrnuje romány, povídkové soubory, příručky pro práci s mládeží, libreta kreslených seriálů, novinovou publicistiku, divadelní hru či filmový scénář, zaujímají dominantní pozici dobrodružné prózy z prostředí chlapeckých oddílů a klubů. Jakkoli mnohdy využívají tezovité rozvržení charakterů a dějové schéma o chlapcích, kteří pod vlivem nevšedních zážitků v klubu, v oddílu či v přátelství s vrstevníkem zušlechtí sami sebe, přinášejí nezpochybnitelná mravní poselství a motivaci pro vlastní aktivní život.“*⁴⁰

Čtenáři v jeho dílech nacházejí jednoduché vzory pro svůj vlastní klukovský život, vzory pro chlapeckou čest, sportovního ducha se správným zapálením do činností mimo běžný svět a správné chlapectví. Z autorovy rozsáhlé tvorby zmiňme alespoň tituly *Přístav volá*, *Hoši od Bobří řeky*, *Poklad Černého delfína*, *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří*, *Tajemství Velkého Vonta*, *Dobrodružství v zemi nikoho* atd.

6. 2. 1 Foglar - jeho život věnovaný skautům. Inspirace

Narodil se v Praze v Podskalí, Benátská ulice číslo 3. Dům, ve kterém vyrůstal, je opředen mnoha tajemstvími a záhadami (čtrnáctiletý oběšenec nebo dítě, které nikdy nikdo nenašel). V dalších letech proběhlo časté stěhování a s ním i změna prostředí. Už v dětství dokázal detailně pozorovat barvy, čísla a jednotlivé budovy. Tento smysl pro detail mu vydržel až do dob, kdy se z něj stal velký spisovatel. Právě tento pozorovací smysl mu přinesl mnoho inspirací pro jeho budoucí tvorbu a táborové hry se skauty. Sbíral inspirace, kde se dalo – ze školních lavic nebo ze života ve městě a pobytů v přírodě.

Už od útlých let se projevoval jinak než jeho vrstevníci. Oni si kupovali cukrátky, on tužky a vyhledával vůni knihařského klišu. Aby ho matka uživila, pořídila si malé papírnickví a to byl ráj pro malého Foglara. Očividně si vzal k srdci slova Josefa Mánesa: „*Umělec má zůstat svobodný, stěží doklopýtá k vrcholu, když mu na krku sedí žena a pár dětí!*“⁴¹ Díky dětem zůstal stále ve světě mladých, staral se o cizí děti (své neměl) a to ho naplňovalo

40 CHALOUPEK, Otakar [ed.]: *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012, s. 134.

41 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu*. Praha: Olympia, 1997, s. 7.

a bavilo starat se o volnočasové aktivity malých členů skautu. Nevyhýbal se zodpovědnosti, ale s dětmi se cítil být stále mlád, svěží a neustále zaměstnán. Sám vzpomínal, že nemít vlastní děti byl jeho osud, a proto se mohl naplno věnovat těm cizím.

6. 2. 2 Jestřáb a skauti

Cestou do Prokopského údolí, místa, kde se poprvé setkal se skauty, se začala roztáčet kola osudu a jeho další budoucnost u skautských oddílů. Nastoupil do klubu Oldskautů, kteří si začali říkat Jestřábi. Tato přezdívka už Foglarovi zůstala. Nespokojenost s oddílem Oldskautů ho dohnala k práci oddílového vedoucího (pouze s pramalou zkušeností s vedením dětí) u Ohnivců. Oddíl číslo 34 neměl dlouhého trvání a kvůli hádce dvou hlavních vedoucích byl zrušen a jeho zbylí členové se spojili s Dvojkou, nejstarším oddílem v republice, který měl málo členů a bylo nutné ho zachránit, aby pokračoval dále ve své činnosti. S Dvojkou zůstal Foglar až do konce. Zažil s ní spoustu starostí a strastí, které společně zvládli překonat (pronásledování gestapem a zatýkání, výslechy StB, málem se utopil atd.). I když měl kolem sebe spoustu přátel a známých, přece jenom se našla jedna věc, které nepřestal litovat, že nezaložil vlastní rodinu.

6. 2. 3 Vznik Rychlých šípů

Rok 1938 byl rokem přelomovým v tvorbě *Rychlých šípů*. V malé místnosti, kterou dostal od redakce Mladého hlasatele k dispozici, vytvořil knihu *Záhada hlavolamu* a další příběhy této úspěšné party. A aby se čísla Mladého hlasatele i nadále prodávala a výtisk zvyšoval, chtěl Foglar do časopisu něco, co nikdo jiný zatím neměl. Sám spisovatel na tuto událost vzpomíná ve svých pamětech takto:

„Já měl ovšem v plánu ještě další věc, která se zakrátko ukázala jako velice nadějná! Chtěl jsem začít na zadní stránce Hlasatele otiskovat nějaký neobvyklý a dlouho běžící obrázkový seriál. Chtěl jsem k tomu využít svých zkušeností i důkladných znalostí různých míst v naší republice, znal jsem staré uličky a plácky v Praze i v jiných městech, která jsem sjezdil. A tu jsem narazil na partu výborných podnikavých chlapců, kteří o úžasná dobrodružství takřka zakopávali na každém kroku. K leckterým jsem jim i dopomohl. Slovo dalo slovo, a já je přiměl, aby si založili náš čtenářský klub. Což se také stalo. Po různých příhodách si dali název Rychlé Šípy a můj sen se začal naplňovat.“⁴²

Po dohodě s pražským kreslířem byla hochům z Rychlých šípů vtisknuta i skutečná

42 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu*. Praha: Olympia, 1997. s. 127–128.

podoba podle autorova návrhu.

6. 2. 4 Tajemná místa a zákoutí

Foglara zaujalo Staré Město pražské se zapadlými uličkami. Podle znalce Foglarova díla Václava Noska „měl oddíl klubovnu původně v blízkosti Strossmayerova náměstí, odkud chodil pěšky přes Staré Město. Plynové lampy, temná zákoutí a zašlé průchody byly v okolí opuštěného Anežského kláštera skoro všude. Každoročně přímo zde probíhala hra jeho oddílu *Vyzvědači*.“⁴³ Teprve po asanaci z 50.–80. let zanikly všechny domy a s nimi i zapadlé uličky kolem kláštera. Pravděpodobně tak zanikla i Foglarova Stínadla.

Řásnovka je jedna z ulic, kterou Jestřáb chodíval, a do Stínadel ji určitě můžeme zařadit.

*„Stínadla jsou nejspíš ohraničena Revoluční třídou, Václavským náměstím a Právnickou fakultou. (...) Druhá strana, kde žily Rychlé Šípy, je pak patrně okolí Petrského náměstí. Blízko je i Štvanice s kurty, na nichž si hoši z Rychlých Šípů přivydělávali sběrem míčků. Jiná teorie praví, že názvem chtěl označit ponuré místo plné stínů. Staré pavlače a křivolaké uličky jsou dodnes v pardubickém Starém Městě či v centru Tábora a posvátný strom gingo roste skoro v každém městě.“*⁴⁴

Příhody hochů z Rychlých šípů jsou inspirovány dobrodružstvím chlapců z oddílu. Pravá identita postav byla však skryta.

6. 2. 5 Rychlé šípy a jejich členové

Důvodem vzniku Rychlých šípů bylo zvýšení nákladu Mladého hlasatele a oživení jeho tvorby. Inspiraci pro postavy čerpal autor ze svého dětství, příhod z oddílu a táborů. Nikdy úplně neprozradil, do jaké míry byli chlapci z Rychlých šípů skuteční. Pár skutečností prozradil, ale nic o původu RŠ se z toho nedozvíme.

Jejich oblečení bylo typicky oddílové. Kraťasy, podkolenky, čepice, šátky kolem krku. Členové se vyznačovali i slušným chováním.

Mirek Dušín je vedoucím klubu RŠ. Chodí oblečen ve žlutém triku a hnědých šortkách. Byl vzorem pro ostatní členy, pravdomluvný, s citem pro spravedlnost a čestné

43 MF DNES: Hledáme Stínadla z Rychlých šípů. Po stopách míst z Foglarových knih. *Cestovani.idnes.cz*[online]. [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: https://cestovani.idnes.cz/hledame-stinadla-z-rychlych-sipu-po-stopach-mist-z-foglarovych-knih-11d-/po-cesku.aspx?c=A100831_144258_igcechy_tom.

44 Tamtéž.

jednání. Jarka Metelka je zástupce Mirka. Vymyslel název klubu RŠ. Blond'ák Jindra Hojer si zakládá na upraveném zevnějšku. Typické je pro něj bílé triko a červené šortky. Červenáček je nejmladší kluk z party typický svou červenou čapkou, umí dobře kreslit. Rychlonožka je druhý nejmladší člen, má dobré srdce, ale občas je to popleta.

Pes Bublina se k RŠ dostal náhodou. Jednoho dne začal následovat Rychlonožku a rázem se stal klubovým psem. Po zajištění ve vontském doupěti kvůli špatnému zacházení posel. Rychlé šípy si našly jiného psa, kterého pojmenovaly Kuliferda.

Bratrstvo kočičí pracky se snaží RŠ škodit a konkurovat. Členové jsou: Dlouhé Bidlo, Štětináč, Bohouš.

6. 2. 6 Obsah díla

„Komiksové příběhy Rychlých šípů mají silně výchovný charakter, mnohé díly končí pregnantně vyjádřenou radou nebo poučením (např. „nikdy nepijte na ovoce“, „nekuř, cvič a zakrátko budeš zase chlapík“). Nabádají k řádnému chování, pomáhání slabým a nemohoucím či vystupování proti bezpráví, dále vedou k zdravému životnímu stylu (sportování, nekouření) a ke klubové činnosti po jejich vzoru. Patrná je i výchova k úctě a důvěře k zákonům a ke státním autoritám (policie, úřady).“⁴⁵

Po Foglarově smrti se našli tací, kteří chtěli v jeho odkazu pokračovat. Kniha od Jaroslava Velinského *Poslední tajemství Jana T.* (2003) přímo navazuje na *Tajemství Velkého Vonta*. Ovšem vznikaly i parodie.

„Jaroslav Foglar počítal s RŠ jen na krátké mezidobí. Jejich úspěch však překvapil i jeho samotného a začaly vznikat stále nové epizody. Aniž by to zamýšlel, vytvořil Foglar seriál, který zlidověl, ovlivnil celé generace kluků a stal se součástí našeho národního kulturního dědictví.“⁴⁶ Neprozradil identitu chlapců, příběhy by tak ztratily svou přitažlivost.

45 Rychlé šípy. *Wikipedie.cz* [online]. [cit. 5. 6. 2018]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rychl%C3%A9_%C5%A1%C3%ADpy

46 Den, kdy poprvé vyšly Rychlé Šípy. [online] *Stream.cz*, [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: <https://www.stream.cz/slavedny/10001010-den-kdy-poprve-vysly-rychle-sipy>

7. AUTOŘI KNIH S PRAŽSKOU TEMATIKOU A JEJICH KNIHY

7. 1 Lucie Seifertová

Lucie Seifertová (*1969) je rodačkou z Poděbrad, nadanou grafičku i prozaičku. Pochází z rodiny sklářky a vědeckého výtvarníka. Sama vystudovala umělecký obor a zkoušky skládala u Jiřího Sopka. Už v dobách studia byla zaměstnána jako grafická výtvarnice v časopisech Ohníček, Dikobraz nebo časopis To jsem já. „*Navrhovala grafickou úpravu hudebních nosičů CD a ilustrovala řadu knih jiných autorů.*“⁴⁷ Snahou autorky je za pomoci ilustrace přiblížit dětem svět historie, mytologie a pověstí. Pro její knihy je příznačná dominance vizuálu nad textovou informací. Knihy obecně obsahují málo textu a více obrazového materiálu: *Tajemná Praha* (2003), *Tajemný Golem* (2004), *Tajemné hrady a zámky království českého* (2002), *Dějiny udatného českého národa a pár bezvýznamných světových událostí* (2003), *Tajemná Ostrava* (2009), *Český ráj a jeho tajemství* (2007).

7. 1. 1 Pohádka O Bruncvíkovi a motivy Prahy⁴⁸

Knih vypráví o knížeti Bruncvíkovi, který si přál mít ve znaku svého království lva. Jedná se o klasický model iniciační dobrodružné prózy s rytířským námětem a fantastickými prvky, ve které se hlavní hrdina vydává do světa, aby prokázal odvahu, získal zkušenosti, a uspěl tak v rodné zemi. Tyto motivy odkazují již ke starověké Odysseji. Plot známé pověsti se ani v tomto případě příliš neliší od starších verzí pověsti. Bruncvík se vydal se svojí družinou do světa, protože lva ve znaku mohl mít jen ten, který prokázal notnou dávku odvahy a hrdinství. Ovšem taková cesta má i svá úskalí. Na moři je zastihla bouře, která je zavedla k Jantarové hoře, odkud není návratu. Bruncvík si ovšem věděl rady a přišel na způsob, jak Jantarovou horu přechytračit. Schoval se do koňské kůže a čekal, až kolem poletí pták Noh, který ho zanesle do hnízda. Odtud už se dokázal osvobodit a vydal se vstříc novému dobrodružství. Po cestě potkal lva, který bojoval s tříhlavým drakem. Vyzval lvovi na pomoc a společnými silami dokázali draka porazit. Stali se z nich přátelé. Na dalších cestách se postupně utkali s Baziliškem, s podivnými obludami a nakonec je čekali nepřátelé doma na hradě. Bruncvík vše hravě zvládl, protože se mu zjevil kouzelný meč, kterému stačila říct kouzelná formule, jež dokázala všechny nepřátele porazit. Po nestrádaných zkušenostech a hrdinstvích si Bruncvík mohl dát do znaku svého království lva.

47 CHALOUPKA, Otakar [ed.]: *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012., s. 353.

48 SEIFERTOVÁ, Lucie. *Pohádka o Bruncvíkovi*. Praha: Petr Prechal, 2012.

Každá kniha i kniha pro děti má svůj hlubší význam. Příběh je pojat zábavnou formou, jako např. historická pohádka, přesto tyto publikace můžeme řadit mezi naučnou literaturu pro děti. Pomocí obrázků dokáže autorka vytvořit poutavější příběh. Kniha je určena nejmenším čtenářům, vhodná je i jako pohádka pro děti na dobrou noc. Jazyk je jednoduchý a dobře srozumitelný. Na každé straně knihy je obrázek, který je doplněn jednou jednoduchou větou psanou velkými písmeny pro dobrou srozumitelnost. Děti v předškolním věku si rády prohlíží obrázky a od první třídy se učí číst, takže si tyto dvě aktivity spojí dohromady a text jim bude dávat větší smysl.

Hlavní postavou je rytíř Bruncvík a jeho družina. Podstupuje řadu soubojů, které pro něj vždy končí vítězně. Při každém souboji získá dary – při prvním je to lev, který se stane jeho přítelem v boji, při druhém osvobodí princeznu, ve třetím si zachrání vlastní život a získá kouzelný meč a ve čtvrtém souboji osvobodí svůj hrad a stane se hrdinou, který může nosit ve svém znaku lva. Dalšími vedlejšími postavami jsou: Balád, pták Noh, Bazilišek, princezna, lev a rytíři.

V tomto případě se o popisu Prahy nedovídáme mnoho, město není v textu příliš tematizováno. Objevuje se vazba na pověst o Bruncvíkovi. „*Vypráví se, že zázračný meč je prý dodnes ukryt v základech Karlova mostu v Praze. Objeví se, až bude naší zemi nejhůř.*“⁴⁹ Postava rytíře Bruncvíka je tak spojena s pražskými reáliemi. Jedním z motivů je úcta ke starším. Zkušený Balád poradí Bruncvíkovi, jak překonat úskalí Jantarové hory a jak se z ní dostat. Odkazuje tak k frekventovanému toposu „moudrého stáří“, který je v pohádkách a pověstech hojně využíván. Dalším motivem je smrt. Stařešina Balád poradil Bruncvíkovi, ať se převlékne do koňské kůže. Ale nějakým způsobem se k ní museli dostat, a to tím, že zabili jedno ze zvířat přítomných na Jantarové hoře. Otázkou zůstává, jak se k situaci se smrtí postaví samotní dětské čtenáři. Je dost možné, že v takto útlém věku děti vnímají samotnou pohádku bez nějakého hlubšího smyslu. Dospělí tam zase vidí detaily, které oko dětského čtenáře může snadno přehlédnout. Jelikož je kniha určena těm nejmenším čtenářům, myslím si, že zájem bude soustředěn pouze na samotný děj pohádky bez vnímání hlubších souvislostí.

7. 1. 2 Pohádka o Horymírovi⁵⁰

Jde o další zpracování pověsti, které známe například od Aloise Jiráska. Jednoduchá a dobře srozumitelná pohádka pro děti od tří let. Kniha je z cyklu knih pro nejmenší čtenáře.

Království, ve kterém žil kníže Křesomysl, bylo lačné po zlatě a podfídilo tomu

49 SEIFERTO VÁ, Lucie: *Pohádka o Bruncvíkovi*. Praha: Petr Prchal, 2012.

50 SEIFERTO VÁ, Lucie: *Pohádka o Horymírovi*. Praha: Petr Prchal, 2013.

veškerou svou činnost mezi lidmi. Všichni v království hledali zlato pro knížete a na ostatní potřebnější práci zapomněli, jen aby se zavděčili knížeti. Nestarali se o zvířata ani o pole, na kterém jim škodily myši. Hledali zlato všude. Na zemi, pod zemí, ve vodě. To se nelíbilo Horymírovi, který si šel s knížetem promluvit. Když kníže viděl, že nenese zlato, vyhodil ho. Horymír se snažil přemluvit sedláky a veškerý lid, aby přestali hledat zlato a vrátili se ke své práci. Přemlouvání bylo marné, jen na sebe přivolal hněv lidí. A za jeho nevinu přišel trest – vypálení jeho vesnice. Kníže rozkázal Horymíra popravít, aby už mu nemohl nadále škodit. Horymír měl poslední přání, aby se mohl projet na koni Šemíkovi – kroužil s koněm po Vyšehradě, rozeběhl se a skočil ze skály do Vltavy. Tím si zachránil život a u knížete si vysloužil milost.

Stěžejními postavami knihy jsou kníže Křesomysl a Horymír s koněm Šemíkem. Děj příběhu se odehrává na vyšehradské skále, pod kterou protéká Vltava. Děti se mohou dějiny a historii naučit zábavnou a jednoduchou formou pomocí českých bájí a pověstí. K učení se hravou formou jim můžou pomoci i barevné ilustrace, které tvořila sama autorka knihy. Jak bylo již zmíněno výše, autorka je proslulá svými obrázkovými knihami, ve kterých se zabývá dějinami českého národa pro naše nejmenší. Nastíní tak dětem základní znalosti o českých pověstech.

7. 1. 3 Tajemná Praha. Příběhy z tajemné Prahy. Tajemný Golem ⁵¹

Všechny tři knihy pochází ze série historických knih pro děti. Sama autorka říká, že dokáže pochopit vnímání dětské dušičky, protože má doma dvě malé děti. Vybrané tituly patří do série knih pro starší děti, ale autorka píše i příběhy pro nejmenší, ze kterých jsme se již věnovali dvěma – *Pohádce o Bruncvíkovi* a *Pohádce o Horymírovi*.

Knihy vydalo nakladatelství Petr Prchal, které u nás působí od roku 2003. Právě u tohoto nakladatelství vydává autorka své knihy z cyklu *Dějiny pro nejmenší*, které patří k nejoblíbenějším vzdělávacím knihám pro děti. Všechny mají něco společného. Jsou psány hravou a poutavou formou a plné tajemna a záhad, a to děti láká. Kniha *Příběhy z tajemné Prahy* je výjimečná tím, že v ní nalezneme prostorové obrázky doplněné komiksovými bublinami. V dnešní době je těžké přilákat některé děti ke čtení knížek, a proto by kniha měla být zábavná, zaujmout na první pohled, aby dokázala konkurovat interaktivitě a vizualitě jiných médií. Leporela a barevné ilustrace od Seifertové se snaží zaujmout i pojetím historických kontextů, což je důkaz toho, že historie se dá pojmout zábavnou formou. Autorka

51 SEIFERTOVIÁ, Lucie. *Tajemný Golem*. Praha: Petr Prchal, 2004;

SEIFERTOVIÁ, Lucie. *Příběhy z tajemné Prahy*. Praha: Petr Prchal, 2015;

SEIFERTOVIÁ, Lucie. *Tajemná Praha*. Praha: Petr Prchal, 2006.

vychází z vlastní školní zkušenosti, kdy se setkala s nepříliš poutavými učebnicemi dějepisu. Hledala proto knihy, ve kterých byly dějiny vyprávěny poutavou formou, jako byly například knihy Eduarda Štorcha. Později, a to právě díky této literatuře, historii úplně propadla.

Autorka vše vyzkoušela na svých vlastních dětech, podle jejich reakcí upravovala finální podobu knihy. Inspiraci k ilustracím čerpala ze svých procházek noční Prahou, kterou navštěvovala již za svých studentských let.

Samotný námět knih vznikl zcela náhodou. Autorka pracovala v časopise *To jsem já*, který byl založen na principu vystřihovánek. Byly tam různé postavy, které se daly vystřihnout a slepit dohromady, dokonce byly pohyblivé. Autorka si oblíbila raný středověk, konkrétně dobu Přemyslovců.

Knih *Tajemná Praha* je složena jako nepohyblivé leporelo s komiksovými bublinami. Každá část města zmíněná v knize se pojí s nějakou pověstí. Spojí se zábavné s užitečným. Naučí se, že každá část města má svoji historii, své pověsti a záhady. Karlův most je spojen vajíčkovou záhadou. Při jeho stavbě se do malty přidávala vajíčka. *„Aby most neodnesla první velká voda, zedníci přidávali do malty vajíčka, Z celého království přijížděly vozy naplněné tímto křehkým nákladem. Jednou od Velvar přivezli vajíčka uvařená natvrdo, aby se cestou nerozbila. To bylo žertů a posměchu!“*⁵² K mostu se také váže pověst knížete Bruncvíka. *„Na Karlově mostě stojí socha bájného knížete Bruncvíka, který se při strastiplném putování světem sprátelil se lvem.“*⁵³

Malá Strana je spojena se strašidly (kostlivci a ohnivý kočár) a s kostelem svatého Mikuláše. *„Po dláždění Malé Strany v noci lomozí tajemná spřežení. V jednom ohnivém kočáře se třeba veze mnich, který drží hlavu v klíně.“*⁵⁴

Pražský hrad je sídlem českých panovníků. V areálu hradu se nachází i chrám svatého Víta, který je spjat s Karlem IV. a stavitelem Petrem Parléřem. Z pověstí a záhad můžeme jmenovat kouzelníka Žita nebo věž Daliborku a v ní uvězněného houslistu Dalibora. *„Podle pověsti se ve vězení naučil krásně hrát na housle. Lidé, kterým se jeho hra líbila, mu do košíku spouštěného po provaze dávali peníze i jídlo. Dalibor byl popraven a kulaté věži nad Jelením příkopem se od té doby říká Daliborka.“*⁵⁵ Poslední části knihy, na kterou se autorka zaměřuje, je Židovské Město, Staré Město a Vyšehrad.

„Vedle Staroměstského náměstí žilo po staletí svým zvláštním životem Židovské Město.“

52 SEIFERTOVIÁ, Lucie: *Tajemná Praha*. Praha: Petr Prchal, 2006, s. 1.

53 Tamtéž, s. 1.

54 Tamtéž, s. 4.

55 Tamtéž, s. 6.

Po přestavbách do úzkých tajemných uliček proniklo světlo, ale dávné příběhy zůstaly. ⁵⁶

Židovské Město se pojí s Golemem. Na Starém Městě se nachází Staroměstské náměstí s orlojem. Vyšehrad je známý příběhem Horymíra a koně Šemíka. Skokem z vyšehradské skály si Horymír zachránil život před popravou. „Život mu zachránil věrný kůň Šemík, který jediným skokem překonal hradby a přeplaval řeku.“ ⁵⁷

S každým zmíněným místem je spojena záhada nebo pověst. Jednotlivé části Prahy, které jsou v knize zmíněny, jsou doplněny historickými fakty.

Knih *Příběhy z tajemné Prahy* je na stejném principu jako kniha předchozí. I městské části Prahy jsou stejné, až na zmínku o Žižkově, který se v předchozí knize nenachází. Publikace je postavena na záhadných příbězích – např. o kostlivcích nebo o Golemovi.

Poslední kniha, kterou jsem pro svůj rozbor vybrala, je *Tajemný Golem*. Slavná pražská legenda o umělé bytosti má mnoho verzí. Zejména díky filmovému zpracování s Janem Werichem (Císařův pekař – Pekařův císař z roku 1951) a knize Gustava Meyrinka *Golem* je známá po celém světě. Právě postava Golema, umělého muže, ochránce židovského města, kterého stvořil rabbi Löw v době vlády Rudolfa II., která bývá romanticky spojována s alchymisty a šarlatány, přispívá velkou měrou k oblíbenému toposu Prahy jako mystického místa. V legendách Golem obživne pouze za použití šemu. V knize ale žádný šem není potřeba, umělá bytost obživne i bez něj. V příběhu odhaluje Golemovu skrýš a místo, kam ulehá ke spánku. Kniha je psána odlehčenou formou, snadno pochopitelnou pro dětské čtenáře. Dozvíme se, kam šel Golem nakupovat, jak šel pro vodu nebo jak jeho síla přerostla v běsnění. Na rozdíl od knih předchozích má ta o Golemovi pohyblivé obrázky.

„Nejdřív šel Golem koupit rybu, ale neměl ji do čeho dát, a tak si ji strčil za košili. Ryba sebou pořád mrskala a zrovna, když šli kolem řek, plácla ho ploutví přímo do nosu. To Golema rozčílilo, a neposlušnou rybu hodil za trest do řeky.“ ⁵⁸

Nebo jinde:

„V královském městě Praze je tajuplné místo, které se nazývá Židovské město. Tady žil před 400 lety moudrý rabín Löw. Vypráví se o něm mnoho neuvěřitelných příběhů, ten nejzáhadnější je o tom, jak vytvořil z hlíny Golema.“ ⁵⁹

56 SEIFERTO VÁ, Lucie. *Tajemná Praha*, Praha: Petr Prchal, 2006, s. 7.

57 Tamtéž, s. 12.

58 SEIFERTO VÁ, Lucie. *Tajemný Golem*, Praha: Petr Prchal, 2004, s. 6.

59 Tamtéž, s. 1.

7. 2 Ondřej Hník, Jiří Votruba (il.): Malý pražský chodec ⁶⁰

Ondřej Hník (*1977) se narodil v Praze, působí jako vysokoškolský pedagog, učil i na základní škole. Věnuje se převážně poezii pro děti. Pravidelně vystupuje na autorských čteních a publikuje v literárních časopisech. Vydal sbírku básní *Přijel jsem zasadit strom* (2006), knihu básniček pro děti *Myši výprodej!* (2009) nebo sbírku básní *Můj Betlém* (2012). Další sbírky čekají na vydání. Od roku 2005 získal mnoho literárních ocenění.⁶¹

Jiří Votruba (*1946) je český malíř a grafik. Věnuje se ilustracím v dětské literatuře. „*Největší úspěch zaznamenala kniha seznamující děti se světem opery, ilustroval například i dětskou knihu Zdeňka Svěráka Pan Buřtík a pan Špejlička.*“⁶² Ve své tvorbě tematizuje kulturní a historickou Prahu. Vystavoval po celém světě. Proslul i grafickým designem pro oblast vážné hudby.

Kniha *Malý pražský chodec* je pro děti od sedmi let. Autor zobrazuje Prahu jako „stověžatou“ a provádí čtenáře pražskými památkami v podobě básniček (hravá dětská poezie). V každé básni jsou tematizována jednotlivá pražská místa, slouží jako beletrizovaný průvodce. Toto hraní se slovy může být pro děti zajímavou formou učení a zábavy. Průvodcem v básních je malý kluk s blondatými vlasy, pruhovaném tričku, který s batohem na zádech bloudí po Praze a odhaluje jednotlivá zákoutí, pražské uličky, významné památky i zapadlé hospody. Zmiňuje i minulost města (Rudolf II. a alchymisté) nebo odkazuje k pověstem a mýtům.

Je těžké dětem vyprávět historii města a přitom to pojmout zábavnou formou, aby děti při návštěvě Prahy už věděly, co je to za místa a s čím si je mají spojit. „*Čtenáři se dozvědí o tradici domovních znamení, zamíří k staroměstskému poledníku, zjistí, kde rostou na kamenech kameny. Osvěží se U Tygra, užasnou nad dobou Karlovou i rudolfínskou, rozluští hádanku přísných věží a zlatých bran.*“⁶³ Do básniček autor zakomponoval hádanky a veršované nápovědy, přímá oslovení a kontakt s dětskými čtenáři, přímo na ně apeluje. Cílem je přimět děti přemýšlet o záměrech autora, k čemu hádanka či samotný text směřuje a nabádat je k dalším aktivitám. „*Zatímco dospělí si pod symbolem srdce představí havlovský odkaz, dětem srdce evokuje symbol lásky.*“⁶⁴ Každá báseň tak ve spojení s určitou památkou

60 HNÍK, Ondřej. *Malý pražský chodec*. Praha: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03107-1.

61 Ondřej Hník. *Databáze knih* [online]. [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/ondrej-hnik-6569>.

62 Jiří Votruba. *Databáze knih* [online]. [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz>.

63 Malý pražský chodec. *Iliteratura.cz* [online]. [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31921/hnik-ondrej-maly-prazsky-chodec>.

64 Malý pražský chodec. *Iliteratura.cz* [online]. [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31921/hnik-ondrej-maly-prazsky-chodec>.

nebo pověstí vyvolává odlišné konotace.

7. 2. 1 Malý pražský chodec – soupis míst v jednotlivých básních

- Chrám svatého Mikuláše

*„Nejsem žádný baron Prášil, / a tak mi to věřte: / V Praze jsou dva Mikuláši, / klidně si je změřte. // Jeden tady, druhý tam, / oba navíc svatí, / jeden kostel, druhý chrám, / za oba se platí.“*⁶⁵ Autor naznačuje, že v Praze se nachází dvě stejnojmenné budovy. Kostel svatého Mikuláše je na Malé Straně a chrám na Starém Městě.

- Staroměstský poledník

*„Tak například staroměstský poledník / chová se jak vyšňořený koledník. / Ten si Prahou jenom neprochází, ten si vykračuje, / ten si Prahou pánským ladným krokem přímo pluje.“*⁶⁶ Text básničky je doprovázen obrázkem, na kterém je zobrazen poledník uprostřed Staroměstského náměstí.

- Orloj

*„Je to tak prosté, / Orloj až do nebe roste. / Je to tak prosté, / jako když se bota z nohy zuje: / Orloj nám nebe plné hvězd / ve dne i v noci ukazuje.“*⁶⁷ Báseň je doplněna obrázkem se stručným popisem všech částí, ze kterých se orloj skládá (apoštolové, staročeský čas, sluneční ruka).

- Pražský hrad

*„V zahrádkách Pražského hradu / nevěšte zkroušeně bradu. / Řekněte, kde vám jak na tácu / přinesou střechy všech paláců.“*⁶⁸ Z terasy Pražského hradu máme celou Prahu jako na dlani.

- Zpívající fontána

*„Z čeho je litá, propána, / Zpívající fontána? / Zpívající fontána je litá / za A ze železa, / za B ze skla, / za C z bronzu, / pošlete tam třeba Věrku, Káťu a Honzu.“*⁶⁹

- Loreta

*„Loreta je pastva pro oči, / ale je to taky balzám pro sluch, / Loreta se nelíbí jen ničemům a oslům. / Loreta je balzám, je to lahoda, / zvonkohra je víc než náhoda.“*⁷⁰

- Malá Strana – Kampa (Vltava, Čertovka)

⁶⁵ HNÍK, Ondřej. *Malý pražský chodec*. Praha: Albatros, 2013, s. 9.

⁶⁶ Tamtéž, s. 13.

⁶⁷ Tamtéž, s. 14.

⁶⁸ Tamtéž, s. 26.

⁶⁹ Tamtéž, s. 32.

⁷⁰ Tamtéž, s. 35.

„Na Malou Stranu, na břeh Kampy, / vrací nám čas plynové lampy. (...) Kampa má dvě dcery, hodnou a vzteklou, / Kampa má v povaze nebe i peklo. / Kampa má kouzlo hned dvou břehů, Kampa má zvláštní ženskou něhu.“⁷¹ Zobrazením vzteklosti a pekla má autor na mysli řeku Čertovku. Naopak protikladem jí je řeka Vltava.

- Čechův most

„Čechův most svítí barevně, jásá, / pod ním je Vltava, živoucí krása, / když tudy plují parníky, lodě, / je moje nálada na svobodě.“⁷²

- Národní divadlo

Další báseň je hádanka s nápovědou. Podle doplňujícího nákresu by děti měly poznat, o jaké budově je řeč. „Komu patří zlatá střecha, / na kterou i slunce spěchá? / Nevěřte hádance, / nevěřte říkadlu, / ta střecha nepatří / jen tomu divadlu.“⁷³

- Střelecký ostrov

„Na Střeleckém ostrově / svět se jeví okrově: / své listy kaštany svlékly, / na holou zem shodily, / aby lidé po koberci / měkce spolu chodili.“⁷⁴

- Žofín

„Na Žofíně, holenku, / neznaj dámskou volenku?“⁷⁵ Jedná se o místo, kde se konají plesy, koncerty a různé zábavy.

- Mostecká věž

„Tajemství v Mostecké věži / pořádek ve městě střeží. / Na korunovační průvody v Cestě králů, / na lidi vracející se z bálu, / na děti, studenty, turisty, / na všechny, mohu vás ujistit, / shlíží tu z druhého patra, / i když vypadá, že spinká, / lev s očima jako Sfinga.“⁷⁶

- Karlovo náměstí

„Karlovo náměstí je největší náměstí v celé Praze, studenti a mladí lidé si tu sedají na zem. (...) Tady sedával Neruda a psal fejetony. / Dnes se tu pejsci u fontán honí.“⁷⁷

- Tančící dům

„To máte tak: / Tančící dům / je trochu baletka / a trochu baleták. / Naklání se

71 HNÍK, Ondřej: *Malý pražský chodec*, Praha: Albatros, 2013, s. 50 a 53.

72 Tamtéž, s. 56.

73 Tamtéž, s. 57.

74 Tamtéž, s. 60.

75 Tamtéž, s. 62.

76 Tamtéž, s. 67.

77 Tamtéž, s. 72.

každopádně k Vltavě. / V restauraci proto jedí hltavě.“⁷⁸ Autor zdůrazňuje neobvyklý design budovy.

- Vyšehrad

„Vyšehrad je dneska sluncem vyšňořený, / prochází se tudy děti, pejsci, ženy. / Vyšehrad byl sídlem prvních českých králů, / kteří pokřtili tu prosluněnou skálu.“⁷⁹ Na ilustraci je zobrazena kněžna Libuše a Horymír na Šemíkovi.

- Židovský hřbitov (Rabi Löw)

„Viš, kde rostou v Praze na kamenech kameny? / Na Židovském hřbitově najdeš tajná znamení. / Vezmi si s sebou taky kámen. / Postačí jeden jediný. / Kameny jsou jako květiny.“⁸⁰ Podle pověsti zde odpočívá Rabi Löw. Pokud do jeho hrobu vhodíte papírek s přáním, prý bude přání vyslyšeno.

- Staré Město

„Podzemí Starého Města / z nadýchaného těsta. / Románské síně v podzemí domů, / gotické sklepy, klenuté k tomu, / tajné chodby, tajné dveře, / to by jeden vůbec neřek.“⁸¹ Autor Prahu tematizuje jako stověžatou. „Praha má parky, katedrály, / vinice, třídy, mosty, sály, / terasovité zahrady, / zoo i dávné záhady. Žádné město není tak svěží, / tak jako Praha, město věží.“⁸²

7.3 Daniela Krolupperová, Barbora Kyšková (il.): Zločin na Starém Městě pražském⁸³

Daniela Krolupperová (* 1969) je Česká prozaička a překladatelka ze skandinávských jazyků, jež studovala norštinu a finštinu. Píše nejružnější žánry pro všechny věkové kategorie. Pracuje jako překladatelka na volné noze a působí i jako soudní tlumočnice finského a norského jazyka. Jmenujme alespoň knihy jako *Viropis aneb jak bacit bacila* (2004), *Atlas strašidel* (2006), *Draka je lepší pozdravit* (2009) nebo *Já se nechtěl stěhovat!* (2010).

Barbora Kyšková (* 1954) Česká malířka, ilustrátorka a grafička, která vystudovala Akademii výtvarných umění v Praze. Ilustruje převážně dobrodružné knihy a příběhy žánrů sci-fi a fantasy literatury. Spolupracuje s nakladatelstvím Mladá fronta a Albatros. Své výtvarné schopnosti předává dalším generacím – vede výtvarné kurzy pro děti i dospělé. Z

78 HNÍK, Ondřej: *Malý pražský chodec*, Praha: Albatros, 2013, s. 75.

79 Tamtéž, s. 77.

80 Tamtéž, s. 81.

81 Tamtéž, s. 90.

82 Tamtéž, s. 24.

83 KROLUPPEROVÁ, Daniela: *Zločin na Starém Městě pražském*, Praha: Albatros, 2014.

knížních ilustrací můžeme jmenovat například *Společenstvo klíčníků*; *Ronja, dcera loupežníka*; *Kamarád JAK*; *Bella a Sebastián*; *Strašidelné město* atd.

Kniha *Zločin na Starém Městě pražském* získala v roce 2015 ocenění Zlatá stuha za nejlepší původní českou knížku pro starší děti. Je to dobrodružný detektivní román, který se odehrává za života malíře Jakuba Schikanedera. Malý Jakub se stal svědkem pádu mladé dívky z balkonu pavlače. Událost ho poznamenala tak, že ho provázela noční můra. „*Samotný děj příběhu nezachycuje jen složité pátrání, ale i život dodnes oblíbeného a uznávaného Jakuba Schikanedera, jehož známým obrazem je právě Vražda v domě.*“⁸⁴

S nápadem napsat takto poutavý příběh přišla nejstarší dcera autorky. Byly spolu na výstavě obrazů Jakuba Schikanedera. Dceru obraz *Vražda v domě* inspiroval natolik, že navrhla, aby Daniela o tom napsala příběh. Ten se odehrává v době národního obrození. Ukazuje jednotlivé osobnosti českého národa (Neruda, Světlá) jako běžné lidi se všemi starostmi. Děti by si pomocí knihy měly spojit poutavý detektivní příběh se schopností naučit se něco z historie. Historické reálie se snažila do příběhu zakomponovat tak, aby děti vnímaly skutečné osobnosti a dobové souvislosti spolu se samotným příběhem. Vypráví o založení Sokola, vzniku prvního dívčího gymnázia nebo o volebním právu pro ženy. Jak autorka, tak i ilustrátorka knihy Barbora Kyšková pracovaly s historickými skutečnostmi i s historickými mapami města Prahy, s dobovými fotografiemi a názvy ulic, aby co nejlépe dokázaly přiblížit děj knihy dětským čtenářům.

Jedná se o detektivní příběh s mnohými historickými souvislostmi. Kniha je určena pro čtenáře od 12 let. Hlavní dějovou linií je vražda, její následné vyšetřování a zjištění pravdy. Příběh vychází ze známého obrazu Josefa Schikanedera *Vražda v domě*. Po uvedení do příběhu se každá kapitola odehrává ve dvou časových rovinách. Těsně po vraždě se komisař Zastávka snaží přijít na to, kdo je vrah a jak se to všechno seběhlo. U jména hlavního vyšetřovatele čerpala autorka inspiraci ze svého vlastního života. Je to jméno, kterým se inspirovala od své cvičitelky v Sokole. Další dějová linie zobrazuje dobu dvaceti let od tragédie, kdy se již dospělý Jakub snaží zapomenout na trauma z dětství tím, že maluje obrazy. „*Autorka důsledně vychází z podnětů, které jí poskytl Schikanederův obraz i bádání s ním spojená. Seznamuje čtenáře postupně s osmi lidmi, obyvateli domu i náhodnými návštěvníky, postavám obrazu dává jména a osudy.*“⁸⁵

Dále se zaměříme na to, jak je v knize vyobrazena Praha:

84 *Zločin na Starém Městě pražském*, Albatros Media [online]. [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.albatrosmedia.cz/tituly/24017028/zlocin-na-starem-meste-prazskem/>

85 Daniela Krolupperová – *Zločin na Starém Městě pražském*. *Iliteratura.cz* [online]. [cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/34311/-krolupperova-daniela-zlocin-na-starem-meste-prazskem.>

„*Jak se prokousával k posledním formulářům, nad Prahou se pomalu začalo rozednívat. Slunko se statečně prodíralo oparem nažloutlého kouře, který chrlily stovky kostrbatých komínů, neúnavných zřidel dýmu a popílku.*“⁸⁶

Nebo v jiné pasáži:

„*Tmavé šedé mraky, které se kupily na obloze a chystaly se spláchnout pražské střechy. (...) Bylo chladno a tmavý kouř z komínů, jenž se kvůli nízkému tlaku držel u země, částečně zakrýval výhled na město.*“⁸⁷

Případ je uzavřen jako nešťastná náhoda, ale vše je hned jasnější po představení Schikanederova obrazu veřejnosti. Kniha je doplněná modrobílými ilustracemi Barbory Kyškové. Na obálce knihy je zobrazeno místo vraždy a obraz dívky evokuje nějakou hrozivou událost. Jakmile otočíte obálkou knihy, ukrývá se zde místo činu, které se od skutečného obrazu Jakuba Schikanedera liší. Zatímco na reálném obrazu je vyobrazena mrtvá ležící dívka, na obraze v knize je dívka zakryta stojící postavou. Autorka nechce dětské čtenáře nijak vyděsit drastickými popisy vraždy a místa činu, a proto ani v knize není zločin popisován do detailů. Publikace na závěr obsahuje medailonky jednotlivých osobností zmiňovaných v příběhu. Je zvolen i vhodný jazyk. Zatímco úředníci mluví jazykem spisovným, chudina zase jazykem nespisovným. Kniha je členěna do sedmnácti krátkých kapitol.

7. 4 Michaela Kukovičová, Olga Černá (il.): To je Praha⁸⁸

Michaela Kukovičová (* 1968) je nejenom spisovatelka, ale i známá grafička a ilustrátorka, která velmi úzce spolupracuje s Olgou Černou (*Kouzelná baterka, Jitka a kytka*). Přispívá svými ilustracemi do knih, ale i do časopisů. Kombinuje koláž s kresbou a je řazena mezi nejocetňovanější ilustrátory své generace.

Olga Černá (*1964) Za svůj život vystřídala mnoho profesí. Nakonec zakotvila jako vedoucí knihovny v jižních Čechách, kde pořádá programy pro děti a dospělé. Je autorkou několika knih pro děti, které vyšly v nakladatelství Baobab. Pravidelně publikuje v časopisech a novinách.

Kniha je psána jako vlastní pozorování autorky tak, jak sama vidí a vnímá Prahu. Seznamuje dětského čtenáře se známými i méně proslulými místy a zákoutími našeho hlavního města. „*Čtenáři se dozví, kolik mostů vede přes Vltavu, v kterém domě udělal díru*

⁸⁶ KROLUPEROVÁ, Daniela. *Zločin na Starém Městě pražském*. Praha: Albatros, 2014, s. 30.

⁸⁷ Tamtéž, s. 53–54.

⁸⁸ KUKOVIČOVÁ, Michaela. *To je Praha*. Praha: Baobab, 2015.

d'ábel, co pěstují lidé na Libeňském ostrově nebo kam lze dohlédnout z Žižkovské věže. Zazní v ní i starodávné vyprávění o Golemovi, hrdinský příběh o siru Wintonovi nebo o atentátu na Heydricha.“⁸⁹

Nakladatelství Praga, které knihu vydalo, otevírá bránu Miroslavu Šaškovi. Kniha o Praze je tak jednou z cyklu dalších příběhů, stylizovaných jako průvodce po jednotlivých evropských městech (*To je Paříž, To je Řím, To je New York*), které fungují na stejném principu jako kniha první. Obě autorky se snaží přiblížit svět knihy dětskému čtenáři, poetika knihy je tak přizpůsobena dětskému vnímání, fantazii a hravosti malých pozorovatelů. Celková vizuální stylizace knihy pak evokuje dětský způsob kresby, včetně záměrného porušování perspektivy nebo koláží. Obsahuje dětské ilustrace a obrázky Prahy pomocí dětských kresbiček. Podle autorčina popisu by si měly děti Prahu představit a udělat si o ní alespoň nějakou představu pouze na základě popisu jednotlivých míst a doplňujících ilustrací. Není opomenuto ani seznámení s významnými osobnostmi českých dějin.

„*Sochy v ulicích Prahy většinou připomínají někoho důležitého. Svatý Václav a válečník Jan Žižka jedou na bronzovém koni, spisovatel Jaroslav Hašek dostal aspoň koňskou hlavu, na císaře Karla IV. a prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka už kuň nezbyl.*“⁹⁰ Nebo na výčet nejznámějších pražských památek (Karlův most, Pražský hrad, orloj atd.). „*Pražský hrad je největší hrad na světě: je tak velký, že po něm prezident Václav Havel musel jezdit na koloběžce.*“⁹¹ Místa, která existovala již za dob první republiky nebo dávno před ní, byla navštěvována a jsou oblíbená dodnes. Ať už to jsou místa s vyhlášenými specialitami, nebo opředaná historií a pověstmi. Listujeme tak dějinami města jako knihou popsanou tisíci příběhy, což evokuje pojetí města jako neustále přepisovaného rukopisu – palimpsestu –, což je přístup české literární badatelky Daniely Hodrové.⁹² Autorka se nebojí psát ani o stinných stránkách českého národa – Heydrich a doba protektorátu, osudy Židů za druhé světové války nebo kult Stalina v období komunistické totality. „*Pro Čechy byla za války nejkrutější vláda nacistického říšského protektora Reinharda Heydricha. (...) Ani po válce ze země nezmizel strach. Lidé se báli komunistického vládce Stalina.*“⁹³

Kniha slouží jako obrázkový průvodce nejenom pro děti. Autorka se zaměřuje nejen na minulost, ale i na současnost a její nové kulturní trendy. Zapisuje svoje postřehy, poznatky

89 To je Praha. www.lidovky.cz [online]. [cit. cit. 6. 6. 2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/to-je-praha-ilustrovana-detska-kniha-z-cech-ziskala-cenu-na-prestiznim-literarnim-festivalu-v-bolon-iq5-/kultura.aspx?c=A160406_121943_in_kultura_hep.

90 JEŽKOVÁ, Alena. *To je Praha*. Praha: Baobab, 2015.

91 Tamtéž.

92 viz *Místa s tajemstvím, Poetika míst* a další texty o literární topologii.

93 JEŽKOVÁ, Alena. *To je Praha*. Praha: Baobab, 2015

a vzpomínky a předává je dětským čtenářům.

Praha je zobrazována jako stověžatá, město na řece: „*Praha je město věží, kopců, zahrad, uliček, domů, hospod, tajemství, příběhů, vzpomínek, lidí, zvířat a soch. Praha je město na řece.*“⁹⁴ Nebo město pasáží „*Pasáže jsou vlastně tunely mezi ulicemi. Jsou v nich ukryté samé dobré věci: divadla, kina, obchody, cukrárny se zmrzlinou a lahůdkářství.*“⁹⁵ Popis Prahy je formován dle fantazie autorky tak, jak město viděla například z oken svého ateliéru, ve kterém knihu dokončila. Děj doplňuje i legendami ze staré Prahy: „*O kus dál, na Karlově náměstí, stojí starý dům. Říká se, že v něm bydlel doktor Faust. Aby se naučil kouzlům, upsal svou duši d'áblu a ten ho odnesl do pekla, přímo skrz strop.*“⁹⁶

7. 5 Alena Ježková, Michaela Kukovičová (il.): *Prahou kráčí lev*⁹⁷

Alena Ježková (*1966) je česká prozaička a novinářka. Vystřídala řadu zaměstnání (od úřednice na magistrátě po zaměstnání v komunikační společnosti). Pracovala jako novinářka v Lidových novinách a Respektu. „*V textech ústrojně propojuje příběhové historické linie a časové beletristické reflexe.*“⁹⁸ Z dětské literatury vyzdvihuje knížky Astrid Lindgrenové a Roalda Dahla. Z její tvorby můžeme jmenovat například *Staré pověsti české a moravské* (2005), *Strážci pražských ulic* (2006), *Dračí polévka* (2011), *České nebe* (2012), *Baba Jaga, kostlivá noha* (2011) a spoustu dalších.

Tato publikace získala ocenění Nejkrásnější kniha roku 2008. Vypráví příběh chlapce jménem David, kterého jeho velmi zaměstnaní a zaneprázdnění rodiče nechají samotného na hotelovém pokoji. Chlapec ztratí svého plyšového lva. Navštíví ho holub Modropírko a vezme ho na prohlídku Prahy, během které se společně snaží najít Davidovu zatoulanou hračku. Pomocí příběhu mají malí čtenáři objevovat historické krásy Prahy. Děti se tak prostřednictvím četby seznamují s pražskými památkami, ale rozšiřují si nenásilnou formou i slovní zásobu objevováním nových slov (např. chrlič, mramor atd.). Kniha je určena předškolním a mladším školním dětem, ale díky zápletkám zaujme i starší děti.

Praha je zobrazována takto: „*Rozhrnul záclonu a uviděl celé moře špičatých štítů a věží s červenými a šedými střechami.*“⁹⁹

94 JEŽKOVÁ, Alena. *To je Praha*. Praha: Baobab, 2015.

95 Tamtéž, s. 18.

96 Tamtéž, s. 24.

97 JEŽKOVÁ, Alena: *Prahou kráčí lev*. Praha: Práh, 2008.

98 CHALOUPEK, Otakar [ed.]: *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II, čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012.

99 JEŽKOVÁ, Alena: *Prahou kráčí lev*. Praha: Práh, 2008, s. 8.

Anebo jinde:

„Z výšky vypadala Praha jako stavebnice z dřevěných dílků, kterou měl doma v krabici. Jenže město postavené ze stavebnice se celé vejde na malý koberec v Davidově pokoji, ale Praha se rozlévala po obou březích Vltavy, potom přes kopce a vrchy a ty nejvzdálenější budovy mizely až v mlze na obzoru.“¹⁰⁰

Z uvedených citací je patrné, že autor přirovnává Prahu ke stavebnici a že je Praha plná kopců, přes které skrze mlhu nejde dohlédnout. Podle vize malého Davida je Praha městem špičatých věží a štítů. Objevuje se tedy pojmenování Praha stovžatá, což je asi nejčastěji užívaný přívlastek i mezi turisty.

7. 6 Alena Ježková: Praha babka měst ¹⁰¹

Kniha je určena pro čtenáře od devíti let. Získala ocenění Zlatá stuha, Sukovu cenu učitelů a Čestné uznání nakladatelství Albatros. Jedná se o průvodce Prahou. Praha je personifikována jako babka měst, která si pamatuje tisíciletí. Provádí nás svou historií, každá část zmíněná v knize je doplněná pověstmi z dané části. Najdeme zde příběhy starých domů, dávných, již v dnešní době neexistujících opevnění, a stavení, vše doprovázené legendami. Obsahuje přehled nejvýznamnějších českých panovníků, řeholních řádů nebo uměleckých slohů.

Autorka rozdělila knihu na pět kapitol dle jednotlivých částí Prahy – Pražský hrad, Staré Město, Malá Strana, Hradčany, Nové Město, Vyšehrad, Židovské město – Josefov. V každé části popisuje hlavní dominantu této oblasti a její okolí. Staré Město je charakterizováno takto: *„Praha byla odjakživa srdcem Českého království a srdcem Prahy je, co historie pamatuje, Staré Město. Snad žádné místo v Evropě není tak protkáno významnými dějinnými událostmi, o žádném se nevypráví takové množství půvabných legend a pověstí.“¹⁰²* Za každým vyprávěním je soupis pověstí týkajících se daných oblastí Prahy. Pro lepší představivost je kniha doplněna černobílými obrázky budov, uliček a zákoutí. Praha není zobrazena jako moderní město, které je plné davů lidí a reklamních panelů, ale jako stařenka, která nás provází Prahou před tisíci lety i s jejími zákoutími. *„Dnes je Praha stará více než tisíc let. Z Matky Prahy se stala Babka. Stařenka, která hodně pamatuje.“¹⁰³* Pro děti může sloužit k zopakování známých a méně známých pražských pověstí.

100 Tamtéž, s. 10.

101 JEŽKOVÁ, Alena: *Praha babka měst*. Praha: Albatros, 2002.

102 Tamtéž, s. 39.

103 JEŽKOVÁ, Alena: *Praha babka měst*. Praha: Albatros, 2002, s. 5.

8. MATERIÁL KE KOMPARACI: KNIHY BOHUMILA ŘÍHY

8. 1 Bohumil Říha: Jak jel Vítek do Prahy; Vítek je zase doma¹⁰⁴

Bohumil Říha (1907- 1987) byl český prozaik a autor knih pro děti. Narodil se v rodině vesnického kováře, rodina se často stěhovala. Vystudoval obor učitelství v Čáslavi. Poté působil i jako pomocný učitel ve škole v Čáslavi a po absolvování vojenské služby nastoupil jako učitel v Habrech, odkud se dostal až do Poděbrad, kde působil do druhé světové války. V 50. letech působil jako tajemník Svazu československých spisovatelů, poté jako ředitel Státního nakladatelství dětské knihy. Často byl na cestách, navštívil např. Sovětský svaz nebo Mexiko. Na poli dětské literatury spolupracoval i s komisí UNESCO. Z jeho tvorby jmenujme například: *Honzíkova cesta* (1954), *O letadélku Káněti* (1957), *Náš Vítek* (1961), *Adam a Otko* (1970).¹⁰⁵

Vnuk Bohumila Říhy, Vít Majtás žijící v Pátku u Poděbrad charakterizuje dědečka takto:

*„Dědeček byl velmi seriózní pán, měl autoritu a doma si všichni vykali. Vzpomínám na něj moc hezky. Byl spolehlivý, měl jsem ho rád. Pamatuji si, že když jsem byl malý, říkali mi, že Honzíkova cesta je také o mně, ale není to možné, protože tato knížka vyšla už v roce 1954.“*¹⁰⁶

Říha čerpal náměty pro tvorbu dětských knih převážně ze svých cest po Čechách, Moravě a Slovensku, které procestoval spolu se svým vnukem Vítkem. Kniha *Náš Vítek* je tedy skutečně jeho vnukem inspirována.

Ilustrátor mnoha vydání Říhových knih Adolf Born (1930-2016) vystudoval výtvarnou výchovu na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Od 60 let vystavuje svá díla po celém světě a získala mnohá ocenění. *„Jeho doménou je grafika – suchá jehla, lept a především litografie.“*¹⁰⁷ Proslul také ilustracemi dětských knih od Miloše Macourka, Julese Verna nebo Vojtěch Steklače.

104 ŘÍHA, Bohumil. *Jak jel Vítek do Prahy*. Praha: Albatros, 1977; ŘÍHA, Bohumil. *Vítek je zase doma*. Praha: Albatros, 1974

105 *Bohumil Říha*. [online], [cit. 19. 6. 2018], dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/bohumil-riha#cv>.

106 *Na poděbradském hřbitově odpočívá spisovatel Bohumil Říha*. [online], [cit. 19. 6. 2018], dostupné z: https://nymbursky.denik.cz/zpravy_region/.

107 *Adolf Born*. [online], [cit. 19. 6. 2018], dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/adolf-born-3191>.

8. 1. 1 Děj

První kniha vypráví příběh o malém chlapci, který musí odjet za tetou do Prahy, protože ve škole má volno a rodiče musí chodit do práce. Nemá ho kdo hlídat. Maminka mu na nádraží koupila lístek a posadila ho do osobního vlaku směr Praha. Během cesty potkal Vítek spoustu zajímavých lidí, například pána s jezevčíkem nebo maminku s malým zlobivým klukem. Poté, co vystoupil z vlaku na nádraží Praha-střed, ho na nástupišti čekala teta. Jeli tramvají až k ní domů. Teta mu hned začala ukazovat pražské dominanty. Pro vesnického chlapce to byl zážitek a všechny budovy, které mu teta ukázala, se mu zdály ohromné, viděl Prahu poprvé v životě. Šli okolo Národního divadla, zastavili se na nábřeží u Vltavy, kde pozorovali Hradčany a Pražský hrad. Druhý den ho teta zavedla na Staroměstské náměstí, kde Vítek obdivoval postavy na Orloji. Navštívili i Národní technické muzeum, ve kterém Vítek zaujalo jízdní kolo, jež chtěl mít doma. Teta mu slíbila, že až přijede do Libice nad Cidlinou na návštěvu, kolo mu koupí. Nakonec s Vítkem navštívila zoologickou zahradu. Vítek obhlížel zvířata a rozhodoval se, které vezme tatínkovi do sbírky. Doma měli psa, kočku, králíky, husy, prase, koně, kohouta a slepice, kozu a tele. Zaujal ho malý tygr, ale nelíbilo se mu, že pořád zívá a nevšímá si ho. Další zvíře, které ho zaujalo, byl hroch, ale nevešel by se do vlaku. Nakonec si málem vybral malého kočkodana, ale v ZOO ho nechal, protože by ho neměl čím živit. Po návštěvě Prahy ho teta posadila na vlak, rozloučili se a Vítek odjel zpátky domů.

Druhá kniha se odehrává po Vítkově návratu z Prahy. Vítek vystupuje na libickém nádraží, kde na něj nikdo nečeká. Až doma na něj čeká starší sestra, Alena, která se hned zajímá, co jí bratr z Prahy přivezl. Teta mu koupila dvě trička a jedny tepláky. Alena si hned jedno zkusí, ale je jí bohužel malé, tak je našťvaná, že jí Vítek nakonec nic nepřivezl. Maminka je u babičky, která je nemocná. Vítek se za ní vypraví, protože se mu po mamince i po babičce stýská a bojí se o babičku. Postupně Vítek vypráví, co všechno v Praze viděl a zažil. Vypráví to svému kamarádovi Vlastíkovi, s kterým chodí do jedné třídy, vypráví také babičce i rodičům doma. Zažívají spolu další libická dobrodružství. Na závěr knihy je výčet tatínkových zvířat, které mají doma v Libici nad Cidlinou, jehož sbírku chtěl Vítek doplnit nějakým novým druhem ze zoologické zahrady v Praze.

8. 1. 2 Rozbor knih

V obou uvedených knihách převažuje text nad vizuální podobou knihy. Adolf Born se podílel na ilustracích u obou titulů. Autor velmi dobře ví, jak vypadají jednotlivá místa v Libici nad Cidlinou, jelikož podstatnou část života žil v Poděbradech. Mohu mu dát jedině za pravdu,

pocházím také od Libice a vím, jak to tam vypadá. „*Aby nemuseli přecházet koleje u závor, chodili do školy zadem. Došli až k Cidlině, zastavili se pod podjezdem, běželi kus po břehu řeky, zabočili ke kostelu, přeběhli silnici a už byli na dolním koni návsi, kde stála škola.*“¹⁰⁸

První kniha je složena ze dvou částí. Ta první má sedmnáct menších kapitol a druhá má 24 menších kapitol. Knihu jsem četla, když jsem byla ještě v dětském věku a moc se mi líbila, protože se mě osobně týkalo prostředí, do kterého autor zasadil děj obou knih. V Libici nad Cidlinou mám babičku, i Vítek bydlel v Libici a nedaleko bydlela jeho babička. Vizuální podoba postav je v obou knihách stejná. Postavy, které zobrazují děti, jsou zobrazeny s velkou kulatou hlavou a malým baculatým tělem. Postava dospělého má dlouhé a úzké tělo. Všechny ilustrace jsou v barevném provedení. Autor popisuje místa, která jsou spojena s jeho životem. Nejvíce popisuje právě Libici nad Cidlinou, která je vzdálená cca 6 kilometrů od Poděbrad, kde strávil několik let jako učitel.

Praha na Vítka působí jako velké město, ve kterém se sám nevyzná. Vše je pro chlapce z vesnice relativně velké. Také se bojí, že se ztratí. Praha je zobrazována nejprve ve srovnání s Vítkovým bydlištěm Libicí takto: „*‘Viš, co je to Praha?’ vyslychal ho Vítek. Princ kňučel, že to neví. ‘Je to tisíc Libicí na jedné hromadě’, ‘křičel Vítek.*“¹⁰⁹

„*Vystoupili u Národního divadla. Vítkovi se budova divadla zdála moc velká. Pomyslel si, že tam chodí jen samí větší lidé.*“¹¹⁰

Anebo:

„*Zastavili se na nábřeží. Před očima se jim valila Vltava. Na vodě se houpalo několik loděk. Nad hladinou poletovali rackové. Vlevo most přes Střelecký ostrov a daleko vpravo taky most. V pozadí skoro až u nebe Hradčany.*“¹¹¹

Všimněme si, že autor klade důraz na velikost pražských reálií, týká se to Vltavy, která se „valí“, i budovy Národního divadla.

„*Vítek přeskočil očima Vltavu a zadíval se na Hrad. Viděl světlý pás Hradčan, červené střechy, věže kostelů. Nic se tam nehýbalo. Jenomže Vítek přece jen zpozoroval něco, co se pohybovalo. Byla to vlajka. ‘Vidíš ji?’ ptal se Vítek. Stáhl k sobě tetinu tvář a její obličej namířil rovnou na vlajku.*“¹¹²

108 ŘÍHA, Bohumil. *Vítek je zase doma*. Praha: Albatros, 1974, s. 40.

109 Tamtéž, s. 14.

110 ŘÍHA, Bohumil. *Jak jel Vítek do Prahy*. Praha: Albatros, 1977, s. 62.

111 Tamtéž, s. 64.

112 ŘÍHA, Bohumil. *Jak jel Vítek do Prahy*. Praha: Albatros, 1977, s. 65-66.

Dalším rysem hodným povšimnutí je apolitičnost. Autor nechá Vítka ukázat na vlajku, ale ani nejmenuje prezidenta, jímž v té době vzniku knihy byl Gustáv Husák. Dětský čtenář má zřejmě zůstat nezasazen politickými souvislostmi.

Při popisu orloje nesmí chybět pro děti zajisté velmi poutavá smrtka:

„Stáli spolu před Staroměstskou radnicí a dívali se na orloj. Hodiny odbily desátou. Otevřela se okénka orloje a apoštolové pomalu přecházeli. Nakonec smrt zatáhla za zvonek, zakokrhala kohout a okénka se zavřela.“¹¹³

Takto autor vnímá Prahu prostřednictvím hlavní postavy malého Vítka. Nejde o různá pojmenování Prahy, ale o její stručný popis a jednoduché zobrazení dětskému čtenáři pomocí obrázků i textu a s popisem průběhu jednotlivých činností (například jak funguje orloj). Praha je vnímána stručným popisem jednotlivých budov či míst tak, jak ji vidí malý vesnický kluk, který poprvé navštíví velké město a opustí tak klid a bezpečí svého domova. Připadá si maličkým před celou Prahou, budovy jsou pro něj veliké a on se mezi nimi cítí ztracený. Je si nejistý, protože se ocitl ve velkém městě a on zná pouze život na vesnici. Je to pro něj určitým způsobem nový zážitek. S pomocí tety získává jistotu a oporu, se kterou může počítat, takže už se nemusí ve velkém městě bát. Učí se tak poznávat cizí město. Společně s tetou navštíví pražské nábřeží, a může tak srovnávat velikost Cidliny a Vltavy. Jelikož je velice zvědavý, vyptává se i na vlajku, která vlaje na Pražském hradě. Poprvé uvidí i budovu Národního divadla, která mu přijde příliš velká, takže podle jeho mínění do ní musí chodit pouze velcí lidé. Nakonec dojde i na návštěvu zoologické zahrady, kde nalezne spoustu exotických zvířat, které na vesnici nejsou k vidění, a láká ho představa vzít si některé zvíře domů do tatínkovy sbírky, která je opravdu bohatá. Po návštěvě Prahy se plný dojmů snaží vyprávět všem doma, co všechno prožil, a je pyšný na to, že byl v Praze a může se chlubit svými vzpomínkami.

113 Tamtéž, s. 69.

8. 1. 3 Postava Víta Kameníka

Vít Kameník je malý vesnický kluk, který chodí do první třídy základní školy v Libici nad Cidlinou. Bydlí blízko nádraží, kde pracuje jeho maminka jako pokladní. Tatínek jezdí s nákladňákem. Ve stejné vesnici bydlí i jeho babička, ta hlídá jeho malého brášku Vojtíška, který se teprve učí chodit. V Praze má tetu, která je učitelkou. Doma má spoustu zvířat, o která se spolu s tatínkem starají. Má i starší sestru Alenu. V Libici u řeky Cidliny má malý plácek, na který si chodí hrát spolu s kamarádem Vlastíkem. Vlastík má kolo, které mu Vítek závidí, ale po návštěvě Prahy ho má od tety také slíbené, které objevil v technickém muzeu a chtěl mít taky takové, aby se Vlastíkovi vyrovnal. Doma chová psa Prince, který je jeho nejlepším zvířecím kamarádem. Vítek je vychovaný ke zdvořilosti. Umí slušně poprosit, poděkovat, úcta ke starším mu není cizí a rád pomůže („*Blízko Vítky seděla slečna v širokém klobouku. Upadla jí kabelka. Vítek se sehnul a kabelku jí podal. Ruka vzala kabelku, klobouk se hnul, obličej nebylo vidět. 'Teto, já ti něco pošeptám,' řekl Vítek. Teta naklonila hlavu. Její ucho se přiblížilo k Vítkově obličejí. 'Ani mi nepoděkovala,' hlesl Vítek.*“).¹¹⁴ Je hodně zvědavý a nebojí se zeptat na to, co ho zajímá („*Děti se musí v Praze víc učit?*“ „*Proč?*“ „*Protože mají velikou školu,*“ *odpověděl Vítek a bradou ukázal na domy.*“).¹¹⁵ Rád chodí k babičce, která bydlí nedaleko. Vypráví jí, jaká nová dobrodružství zažil. U babičky vždy nalezne něco k snědku. Babička také hlídá malého Vojtíška, když rodiče jsou v práci. Malý Vítek návštěvou Prahy poznal rozdíl mezi životem na vesnici a životem ve městě. Na vesnici zná každý kout a neztratí se, vždy najde cestu domů. Ve velkém městě je bez cizí pomoci v koncích a musí se spoléhat na pomoc lidí, kteří se ve městě vyznají, jako byla například jeho teta.

8. 2 Bohumil Říha: Adam a Otko¹¹⁶

Ilustrátor této publikace Antonín Šplíchal (*1947) se vyučil aranžérem a vystudoval umělecko-průmyslovou školu v Uherském Hradišti. V 90. letech se začal věnovat ilustraci knih. Zpočátku spolupracoval s olomouckými nakladateli Alda, Fin a Nakladatelství Olomouc. Ilustroval učebnice, dětské knížky, leporela. Má na kontě přes sto titulů pro děti.¹¹⁷

114 ŘÍHA, Bohumil. *Jak jel Vítek do Prahy*. Praha: Albatros, 1977, s. 60.

115 Tamtéž, s. 63.

116 ŘÍHA, Bohumil: *Adam a Otko*, Praha: Axióma, 2001.

117 Antonín Šplíchal. [online] Databáze knih, [cit. 19. 6. 2018], dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/antonin-splichal-31740>.

8. 2. 1 Děj

Sourozenci Adam a Otká se vydávají na návštěvu do Prahy za tetou a strýcem z malé vesnice ve Středních Čechách z Vykáně. Když dorazí před jejich byt, nikdo není doma. A tak se záhy seznamují s panem Venclem, sousedem hodinářem. Po návratu tety Jany z práce je seznamuje s pravidly, které musí v bytě dodržovat. Jelikož teta se strýcem musí chodit každý den do práce, jsou sourozenci odkázáni pouze sami na sebe. Seznamují se s dalšími obyvateli sídliště, získávají nové přátele, ale i nepřátele. Brzy do pražské rodiny přibude i další člen. Teta pořád mluví o tom, že bude mít miminko, ale malé Otce se toto tvrzení nezdá, protože je teta na miminko moc hubená. Později se oba dozví, že miminko bude adoptované a přivezou si ho z Moravy. Bude se jmenovat Vládík. Během jejich pobytu v Praze se seznámí s nepříliš sympatickým klukem ze sídliště – Šárou, který roste jak dříví v lese. Za to, že Šára Adama zavřel ve sklepě, když šel Adam pro brambory, vznikne malá potyčka, kluci se poperou v parku. Později se vše vysvětlí a před odjezdem obou sourozenců se oba usmíří. Ještě před odjezdem dětí do Vykáně je strýc vezme na návštěvu pražského letiště a spolu s panem Venclem navštíví Pražský hrad. Kniha končí oslavou nového přírůstku do rodiny. Je pozvaná i sousedka Tereza, s kterou se Otká velmi spřátelila, a je pozván i nepříliš oblíbený hodinář Vencel, kterého teta nemá v lásce, protože má u sebe dma spoustu hodin, jež neustále bijí a tikají. Na závěrečné sešlosti se ale oba dva usmíří.

8. 2. 2 Postavy

- *Adam Král*

Starší sourozenec Otky. Oba pochází z Vykáně. Z knihy sice není patrné, kolik je mu let, ale je bezesporu starší než Otká. Velmi svědomitě se stará o tuto svoji mladší sestru. Má krátce střižené blond vlasy. V knize je zobrazován v zelenobílém pruhovaném tričku, v džínách a barevných teniskách. Kvůli neposednému Šárovi dobrovolně posiluje se strýcovými činkami, aby nabral sílu a souboj vyhrál.

- *Otká Králová*

Je to šestiletá holčička, která půjde poprvé po prázdninách do první třídy. Malá holka s hnědými vlasy ostříhanými na mikádo. Na sobě nosí převážně šaty a bílé podkolenky s červenými botami. V knize ji můžeme vidět v růžových a puntíkatých šatech. Nevydrží dlouho na jednom místě, pokud není pod neustálým dohledem, a může se tedy rychle ztratit. Oba sourozenci mají doma ještě malého bratra Jáchyma, kterému je osm měsíců.

- *Vladimír a Jana Sukovi*

Strýc a teta, kteří bydlí v Praze na sídlišti. Jana je řidičkou tramvaje a vrací se domů z práce až večer. Je velmi pořádkumilovná, všechno v bytě má svůj řád a svoje místo. Je vysoká a hubená, má protáhlý nos a krátké světlé vlasy. Strýc Vladimír je pilotem u Československých aerolinií. Létá po celém světě, a proto věčně není doma. Autor podává jeho velmi výstižnou charakteristiku:

„Strýc vykáňských dětí a současně tetin muž. Vysoký, hezký, všechno je na něm v pořádku: vysoké čelo a vousek pod nosem, i když tenhle vousek zakrývá ústa, takže se zdá, jako byl měl kolem rtů něco smutného. Je to civilní pilot, ale vystupuje pořád jako voják. Snad proto, že sloužil dlouho na vojně. Adam na něm vidí, že je na všechno připraven: řídit auto, pilotovat letadlo, v tu ránu se rozzlobit nebo se pořádně rozesmát. Teta si o něm myslí, že je trochu lehkomyšlný, ale kdo ví, jestli je to pravda.“¹¹⁸

- *Šára*

„Na chodbě čistí cizí kluk kolo. Možná, že je ani nečistí, protože na kole všechno svítí: červený lak, chrom a kůže. Kluk se zdá větší než Adam, má černé kudrnaté vlasy a tvář bílou jako zeď.“¹¹⁹ Jeho maminka vlastní trafikku, ve které musí vypomáhat. Založil si i partu s názvem Parta proti tabulkám zákazů. Sbírají tabulky s různými zákazy.

- *Tereza*

Sousedka tety Jany a strýce Vladimíra. Nejvíce si s ní rozumí malá Otká. Má dlouhé stříbrné vlasy. Chce být stále hezká. Rozebírá s Otkou své dětské lásky a posílá jí s milostnými psaníčky za chlapci. Otká je ještě na to malá, nerozumí tomu, ale nové kamarádce ráda vyhoví a psaní doručí na požadovanou adresu.

- *Pan Vencl*

Pan Vencl je hodinářem, který bydlí ve vedlejším bytě. U tety Jany není moc oblíbený, protože jeho hodiny pořád bijí a tikají a tetu to ruší. Sourozenci se s ním setkávají už na úplném počátku jejich návštěvy v Praze. Sám nemá děti a snaží se být nápomocný těm cizím. Když zrovna teta se strýcem nemůžou, věnuje se sourozencům Královým pan Vencl. Pomáhá

118ŘÍHA, Bohumil: *Adam a Otká*. Praha: Axióma, 2001, s. 50.

119Tamtéž, s. 23-24.

jim v potížích a ukazuje jim krásy Prahy. V knize je zobrazen jako pán s brýlemi a velkým nosem. Na sobě má bledě modrou pruhovanou košili a hnědou vestu. Na nohu má bačkory a pruhované ponožky, pod nosem knír a na hlavě plešku.

Z některých ilustrací se dozvídáme, jak jednotlivé postavy vypadají. V ilustracích se objevuje postava obou sourozenců, kluka Šáry, pana Vencla a tety Jany. O dalších postavách se dozvídáme v textové části. Je to opět kniha, kde převažuje textová část nad vizuální stránkou. Kniha je určena čtenářům od deseti let.

V Praze si sourozenci musí zvykat na jiný režim. Hlavně na to, že ve městě by neměli chodit sami bez doprovodu dospělého. Na vesnici je režim jiný. Tam znají svoje okolí a ví, kam můžou zajít, aniž by se ztratili.

Praha je v knize tematizována takto:

„Strýc se převlékne do civilních šatů a chce odvézt děti na prohlídku letištní budovy v Ruzyni. Něco takového ještě neviděly. Budova ze skla. Pohádkové letiště. (...) Krásná budova ze skla a oceli. Svět vyrůstá směrem nahoru a člověk se tu stává ptákem. Proti pohodě na Výkání tu děti cítí ve vzduchu napětí. Skleněné dveře se před nimi otevrou samy, ani se jich nemusí nikdo dotknout. Je to první úžas, první pořádný údiv.“¹²⁰

Důraz je opět kladen na dětský údiv z toho, co ve velkoměstě vidí poprvé.

„Jdou pěšky přes Pohořelec a na horním konci Hradčanského náměstí se před nimi objeví Pražský hrad. Čechové ho stavěli přes tisíc let. Je tam na spořádané a úhledné hromadě fantazie dávných umělců a řemeslníků. Brána, kovaná mříž, nádvoří, hranoły budov, věže Svatovítského chrámu, špičky věží chrámu svatojiřského. Děti hned uznají, že to musí být Pražský hrad, pan Vencl se nemůže mýlit.“¹²¹

Pro děti z malé vesnice ve Středočeském kraji je všechno nové a jsou plné údivu. Budovy jsou pro ně velké a majestátní. Pan Vencl pak představuje dospělou autoritu, které bezmezně důvěřují. Něco takového ještě neviděly. Praha je zde tematizována jako místo, kam zasadil autor celý děj pohádky. Sám pocházel z malého města a měl vynikající podmínky pro srovnávání: *„Krásná čeština a dokonalý sloh vhodný pro děti dává však Bohumilu Říhovi do rukou takové trumfy, že dokonalost jeho tvorby nemůže být poškozena ani nedokonalým*

120 ŘÍHA, Bohumil. Adam a Otká. Praha: Axióma, 2001, s. 52-53.

121 Tamtéž, s. 59.

přepisem. ¹²² Jazyk je vhodný pro děti a je jim srozumitelný.

8. 3 Závěrečné shrnutí a srovnání

Na rozdíl od knih vydaných po roce 2000, s nimiž jsem měla možnost porovnat, není v Říhových knihách Praha dostatečně tematizovaná. Děj se sice odehrává v Praze, ale v knize jsou pouze malé části, které se věnují Praze. V obou zmiňovaných knihách příběh začíná cestou dětí do Prahy na návštěvu nebo na prázdniny. Hlavní hrdinové jsou většinou děti do deseti let, které žijí na vesnici a nikdy nebyly ve městě. Návštěva u příbuzných jim umožní poznat jiné prostředí než to, ve kterém žijí a na něž byly zvyklé. Autor nevyužívá označení jako Praha stověžatá nebo matička Praha. Jde pouze o prostý popis jednotlivých míst, která děti postupně navštíví. V knihách převažuje textová stránka nad vizuální. Ilustrace zobrazují jednotlivé postavy (*Adam a Otká*) nebo jednotlivá navštívená místa (*Jak jel Vítek do Prahy*).

122 *Bohumil Říha*. [online] © Studentka, [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <http://studentka.sms.cz/>.

9. SHRNU TÍ

Autoři se v knihách zaměřují na pražské památky a pověsti. Máme zde výčet různých žánrů od detektivního příběhu po beletrizovaného průvodce Prahou. Vše je určené čtenářům v rozmezí od 4 do 12 let. Je často využíváno přívlastků, jako stověžatá nebo stará matička Praha, která pamatuje dávnou historii od Přemyslovců přes vládu Rudolfa II. až po druhou světovou válku. V případě publikace *Praha babka měst* je město personalizováno jako postava vyprávějící příběh. Ve zkoumaných knihách převládá vizuální část nad textovou, s výjimkou knihy *Zločin na Starém Městě pražském*, která je určena starším čtenářům a děj příběhu je díky zápletky obsáhlejší. Pověsti jsou zprostředkovány čtenářům úměrně podle jejich věku – v knihách pro nejmenší pomocí obrázkového a pohyblivého leporela a v knihách pro starší děti je poutavý příběh se zajímavou zápletkou a dobrým koncem.

10. ZÁVĚR

Jak již bylo v úvodu naznačeno, cílem bakalářské práce bylo představit a analyzovat knihy, které vyšly po roce 2000 a zabývaly se tématem Prahy. Při zpracování se vycházelo z čtyř vybraných dětských knih a z jejich následné analýzy.

První část práce rozebírala informace týkající se vývoje literatury pro děti a mládež od devadesátých let dvacátého století až po současnost. Úvodní kapitola se týkala vývojové psychologie, konkrétně popisu jednotlivých období od mladšího předškolního věku až po adolescenci. V každém věku dítěte se jeho schopnosti postupně rozvíjejí, a přestože je vývoj dětí zcela individuální, nalezneme u většiny jich shodné rysy. Proto je nezbytné, přizpůsobit témata narativní a jazykové struktury jednotlivým obdobím dětského vývoje. Věku čtenáře je podřízena nejen forma a podíl vizuální složky knihy, ale například i podoba a typ vypravěče.

Text byl zaměřen i na tvorbu Jaroslava Foglara a s ním spojenou dobrodružnou prózu. Foglar zasvětil celý svůj život dětem z oddílů a mládežnických organizací. Z této zkušenosti čerpal inspiraci pro své knihy. Nikdy neprozradil, do jaké míry byly postavy Rychlých šípů skutečné.

Průzkum míst, kde se pravděpodobně nacházela Foglarova Stínadla, a analýza samotného vzniku Rychlých šípů byly též nedílnou součástí práce.

V další části byla věnována pozornost samotnému rozboru a analýze předem vytipovaných knih. Šlo o knihy, které tematizují Prahu a přibližují ji v určité formě dětským čtenářům. Do seznamu byly zařazeny i knihy vydané před rokem 2000 ke srovnání se současnou českou literaturou pro děti. Srovnávány byly knihy jak po stránce obsahové, tak i grafického zpracování. Každý rozbor začíná medailonkem jednotlivých autorů, následuje analýza konkrétního textu s cílem mimo jiné zjistit, jak je Praha zobrazena. V hojné míře jsou využívány odkazy na staré české pověsti, na pověsti pražské nebo na oblíbený topos „rudolfínské Prahy“, „magického města“ nebo „mystického města“. V případě publikace Aleny Ježkové *Praha babka měst*, je Praha netradičně personifikována do postavy „staré babky“, která děti provádí městem. Objevují se knihy s jednoduchou dějovou linií, ve kterých převládá dětská hlavní postava, jež prostřednictvím průvodce, kterého potká, objevuje pražská zákoutí (*Prahou kráčí lev* – Alena Ježková). Vedle publikací stylizovaných do žánru průvodce pro děti (*To je Praha*) stojí na druhé straně knihy, které představovaly město dětským čtenářům pomocí pověstí a mýtů (*Pohádka o Horymírovi* – Lucie Seifertová). Ve zkoumaných publikacích převládá vizuální část nad textovou, s výjimkou knihy *Zločin na Starém Městě pražském*, která je určena starším čtenářům a děj je obsáhlejší díky zápletky a s výjimkou knih

od Bohumila Říhy, kde převládá textová část na tou vizuální. Praha je tematizována v jednotlivých knihách odlišným způsobem a je představena pomocí jednotlivých částí (ilustrace, obsah, jazyk, žánr).

10. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Primární literatura:

- HNÍK, Ondřej. *Malý pražský chodec*. Praha: Albatros, 2013, ISBN 978-80-00-03107-1.
- JEŽKOVÁ, Alena. *Praha babka měst*. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01026-7.
- JEŽKOVÁ, Alena. *Prahou kráčí lev*. Praha: Práh, 2009. ISBN 978-80-7252-213-2.
- KROLUPPEROVÁ, Daniela. *Zločin na Starém Městě pražském*. Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03792-9.
- KUKOVIČOVÁ, Michaela. *To je Praha*. Praha: Baobab, 2015. ISBN 978-80-7515-004-2.
- ŘÍHA, Bohumil: *Adam a Otká*, Praha: Axióma, 2001.
- ŘÍHA, Bohumil. *Vítek je zase doma*. Praha: Albatros, 1974.
- ŘÍHA, Bohumil: *Jak jel Vítek do Prahy*. Praha: Albatros, 1977.
- SEIFERTOVÁ, Lucie. *Tajemná Praha*. Praha: Petr Prchal, 2006. ISBN 80-87-003-06-3.
- SEIFERTOVÁ, Lucie. *Tajemný Golem*. Praha: Petr Prchal, 2004. ISBN 80-239-2214-9.
- SEIFERTOVÁ, Lucie. *Příběhy z tajemné Prahy*. Praha: Petr Prchal, 2015. ISBN 978-80-87003-43-5.
- SEIFERTOVÁ, Lucie. *Pohádka o Horymírovi*. Praha: Petr Prchal, 2013. ISBN 978-80-87003-35-0.
- SEIFERTOVÁ, Lucie. *Pohádka o Bruncvíkovi*. Praha: Petr Prchal, 2012. ISBN 978-80-87003-31-2.

Sekundární literatura

- ČEŇKOVÁ, J. a kolektiv. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X
- FOGLAR, Jaroslav. *Život v poklusu*. Praha: Olympia, 1997. ISBN 80-7033-482-7
- HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím*. Praha: KLP, 1994. ISBN 80-85917-03-3
- CHALOUPKA, O a VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1979
- MAREŠ, J. a ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vydání. Praha: Portál s.r.o, 2007. ISBN 80-7367-273-7
- PETROVSKIJ, A. V. a kolektiv. *Vývojová a pedagogická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977

STEHLÍKOVÁ, Blanka. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984.

ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Praha: Albatros, 1989

URBANOVÁ, Svatava a kolektiv. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepce*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9.

Slovníkové příručky

CHALOUPKA, Otakar [ed.]: *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1985.

CHOCHOLATÝ, Miroslav et al.: *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012. ISBN 978-80-7277-506-4.

Internetové zdroje

Adolf Born. [online], *Databáze knih*, [cit. 19. 6. 2018], dostupné z:
<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/adolf-born-3191>.

Alberto Vojtěch Frič [online], *Wikipedia.cz*, [cit. 2018-06-07]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Alberto_Vojt%C4%9Bch_Fri%C4%8D#Fri%C4%8D_jako_spisovatel

Alena Ježková [online], *Wikipedia.cz*, [cit. 2018-06-07]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Alena_Je%C5%BEkov%C3%A1.

Antonín Šplíchal. [online] *Databáze knih*, [cit. 19. 6. 2018], dostupné z:
<https://www.databazeknih.cz/zivotopis/antonin-splichal-31740>.

Barbora Kyšková [online], *Wikipedia.cz*, [cit. 2018-06-07]. Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Barbora_Ky%C5%A1kov%C3%A1

Bohumil Říha. [online], © *Spisovatele.cz* [cit. 19. 6. 2018], dostupné z:
<http://www.spisovatele.cz/bohumil-riha#cv>.

Bohumil Říha. [online] © *Studentka*, [cit. 19. 6. 2018]. Dostupné z: <http://studentka.sms.cz/>.

Daniela Krolupperová: životopis [online]. *Daniela Krolupperová*, [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <http://www.danielakrolupperova.cz/o-mne/>

Den, kdy poprvé vyšly Rychlé Šípy. *Stream.cz* [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <https://www.stream.cz/slavedny/10001010-den-kdy-poprve-vysly-rychle-sipy>.

Eduard Štorch [online]. *Wikipedia.cz*, [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Eduard_%C5%A0torch

HNÍK, Ondřej a LAVIČKOVÁ, Hana: Malý pražský chodec. *Iliteratura.cz* [online]. 28.8.2013 [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/31921/hnik-ondrej-maly-prazsky-chodec>

Host do domu. *Rozhlas.cz* [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <http://hledani.rozhlas.cz/iRadio/?query=lucie+seifertov%C3%A1&reader=&stanice%5B%5D=%C4%8CRo+Dvojka&porad%5B%5D=Host+do+domu>.

Jiří Votruba. *Databáze knih* [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/jiri-votruba-14264>.

KAŠPAR, Lukáš. Hledáme Stínadla z Rychlých Šípů. *Idnes.cz* [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: https://cestovani.idnes.cz/hledame-stinadla-z-rychlych-sipu-po-stopach-mist-z-foglarovych-knih-11d-/po-cesku.aspx?c=A100831_144258_igcechy_tom.

KROLUPPEROVÁ, Daniela a ZITKOVÁ, Jitka: Zločin na Starém Městě pražském. *Albatrosmedia.cz* [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: <http://www.albatrosmedia.cz/tituly/24017028/zlocin-na-starem-meste-prazskem/>

Na poděbradském hřbitově odpočívá spisovatel Bohumil Říha. [online], *Nymburský deník online* 23. 6. 2017, [cit. 19. 6. 2018], dostupné z: https://nymbursky.denik.cz/zpravy_region/.

Ondřej Hník. *Databáze knih* [online], [cit. 7. 6. 2018]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/ondrej-hnik-6569>

PROVAZNÍK, J. Literatura pro české děti. *Iliteratura.cz* [online], [cit. 7. 6. 2018], dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/10179/provaznik-jaroslav-literatura-pro-ceske-deti>.

Rychlé šípy. *Wikipedie.cz* [online]. [cit. 2018-06-07]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rychl%C3%A9_%C5%A1%C3%ADpy

To je Praha! Ilustrovaná dětská kniha z Čech získala cenu na prestižním literárním festivalu v Boloni. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 7. 6. 2018]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/to-je-praha-ilustrovana-detska-kniha-z-cech-ziskala-cenu-na-prestiznim-literarnim-festivalu-v-bolon-iq5-kultura.aspx?c=A160406_121943_ln_kultura_hep.

RESUMÉ

As already suggested in the introduction, the aim of the bachelor thesis was to introduce and analyse books that were published after the year 2000 and that deal with Prague as a topic. The thesis was based on reading of selected children's books and on the subsequent analysis of them. In the first part of the thesis, the development of literature for children and young adults from the 1990s to the present was discussed. The introductory chapter concerned developmental psychology, namely the description of individual periods from the younger pre-school age to the period of adolescence. The thesis is also focused on Jaroslav Foglar's work and related adventure prose. The next part is focused on the comparison and analysis of the pre-selected books. These were thematic books that approach Prague in a certain form to children's readers. Both the content and the graphic design of the books were compared. Each analysis begins with the individual author's medallion that is followed by an analysis of a particular text, the aim of which, inter alia, is to show how Prague is reflected in it.